UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra antropologie a zdravovědy

Bakalářská práce

Tereza Nováková

Životní styl současných Romů s akcentem na postavení romských žen

Olomouc 2022

vedoucí práce: doc. Mgr. Martina Cichá, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, uvádím v seznamu použité literatury a zdrojů.

V Olomouci dne 20.03.2022 …….

Tereza Nováková

Děkuji doc. Mgr. Martině Ciché, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, cenné rady, přínosné konzultace a odborný dohled. Mé velké poděkování patří rovněž mému manželovi, mým rodičům a prarodičům za velkou podporu a pomoc během mého studia. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří mi byli nápomocni ve sběru dat k empirické části.

Úvod ... **6**

Cíle práce ... **7**

I Teoretická část ... **8**

1 Definice základních pojmů ... **9**

1.1 Kultura a společnost ... 9

1.2 Multikulturní společnost ... 9

2 Kultura Romů ... **13**

2.1 Rodina ... 13

2.1.1 Nukleární rodina ... 13

2.1.2 Komplexní rodina ... 13

2.1.3 Fajta ... 14

2.2 Náboženství a víra ... 14

2.2.1 Náboženské tradice ... 15

2.3 Jazyk Romů ... 16

2.4 Zdraví Romů ... 17

3 Postavení žen v historickém kontextu ... **19**

3.1 Vymezení pojmu žena ... 19

3.2 Žena ve středověku ... 20

3.3 Žena v době renesance ... 21

3.4 Počátky české emancipace ... 21

3.5 Vlny feminismu ... 22

4 Postavení romské ženy ve společnosti ... **24**

4.1 Zásnuby, svatba a manželství ... 24

4.2 Role tchýně a snachy ... 24

4.3 Neplodnost a těhotenství ... 25

4.4 Úřední vs. Romské jméno ... 26

4.5 Stáří ... 26

4.6 Čarodějnictví ... 26

5 Rešeršní šetření ... 28

II Empirická část ... 31

6 Metodologický postup ... 32

6.1 Výzkumné cíle a předpoklady ... 32

6.2 Výzkumná metodologie, použité metody ke zpracování výzkumných dat ... 33

6.3 Výzkumný vzorek ... 33

7 Výsledky výzkumného šetření ... 39

7.1 Srovnání vybrané otázky našeho výzkumu s výzkumem o postavení romských žen v ČR (Slovo 21, z.s.) ... 52

7.2 Potvrzení / vyvrácení výzkumných předpokladů ... 53

8 Závěr ... 56

Souhrn ... 57

Summary ... 57

Seznam použité bibliografie ... 58

Seznam tabulek ... 61

Seznam grafů ... 62

Seznam obrázků ... 63

Přílohy ... 64

Příloha I – dotazník ... 64

Úvod

Téma bakalářské práce „Životní styl současných Romů s akcentem na postavení romských žen“ jsem si zvolila proto, že právě Romové jsou nejen v dnešní době předmětem mnoha diskusí, ať už prostřednictvím různých médií, nebo přímo v našem okolí. Spousta lidí je vůči Romům předpojatá a chová k nim nenávist. Může to primárně souviset s tím, že je jejich etnikum nejčastěji spojováno s úřady práce a domáháním se často vysokých dávek jako forma pomoci ze strany státu, místo řádného zaměstnání.

Spousta lidí v mém okolí si typickou romskou ženu představuje jako ženu žijící ustavičně na podpoře státu, vychovávající nejméně pět dětí. Co je ale za tím vším? Jaké vlastně ve skutečnosti jsou? Jak smýšlejí? Jak je vnímají jejich muži? Jaké právo v jejich domácnosti mají oproti jinému etniku? Všechny tyto otázky bych ve své práci ráda zodpověděla.

Celá práce je rozdělena na dvě hlavní části. Teoretickou a praktickou. Teoretická část je zaměřena především na obecnou charakteristiku a definice, které neodmyslitelně patří a jsou spojovány s tématem, kterým se zabývám. Teoretická část obsahuje celkem pět kapitol. První dvě kapitoly se zabývají Romy obecně. Jejich vírou, jazykem, rodinou, stereotypizací, předsudky atd. Tato práce je zaměřená na ženy. Především tedy ty romské a jejich postavení ve společnosti. Této zajímavé problematice jsou věnovány dvě samostatné kapitoly, do kterých jsem zařadila vše, co jsem považovala za důležité k nahlédnutí do jejich způsobu života. Zejména kapitola čtyři je kapitolou, která opravdu poskytuje nahlédnutí do života romské ženy, včetně významné role tchýně a zajímavosti o čarodějnictví. Pátá kapitola je věnována zahraničním rešeršním poznatkům. Na teoretickou část poté navazuje část empirická, ve které definujeme výzkumnou metodu, popíšeme výzkumný cíl a stanovíme výzkumný předpoklad. Na samém závěru bakalářské práce následně provedeme zhodnocení našeho výsledku.

Cíle práce

Bakalářská práce se skládá ze dvou částí – jak již bylo zmíněno v úvodu. První část je teoretická a hlavním cílem této části je co nejlépe popsat čtyři dílčí kapitoly. Témata kapitol jsou volena tak, aby logicky navázaly na druhou část bakalářské práce a tou je část empirická. První kapitola teoretické části se zabývá základním pojmoslovím, které je úzce spjato s názvem práce. Druhá kapitola řeší romskou kulturu a uvádí nás hlouběji do celé problematiky. Ve třetí kapitole se blíže seznamujeme s otázkou ženy v historickém kontextu a v páté – nejobsáhlejší kapitole řešíme romskou ženu. Od narození, až po stáří. Tato kapitola je klíčová k navázání na další velkou část bakalářské práce – empirickou.

Konkrétní cíle teoretické části jsou:

- Vymezit pojmy
- Přiblížit životní styl Romů
- Přiblížit romskou ženu a její postavení v historickém kontextu a ve společnosti

Konkrétní cíle empirické části jsou:

- Definovat výzkumný cíl
- Stanovit výzkumný předpoklad
- Definovat výzkumnou metodu
- Vyhodnotit výzkumné šetření

I Teoretická část

1 Definice základních pojmů

1.1 Kultura a společnost

„Jednotlivá kultura je specifický způsob života určité vymezené skupiny nebo společnosti lidí. Ten je dán vzorci chování členů společnosti, tj. zjevnými postupy chování a jednání, které může vnější pozorovatel sledovat. Tyto vzorce chování vedou k očekávání a přesvědčení, které opět vytvářejí další vzorce chování. Obojí činnost – mentální i zjevnou lze považovat za kulturu.“ (Lawless, 1979, s.39)

Pojem společnost se často definuje velmi různorodě. Jedná se o neurčitý pojem, který může zahrnovat malé, ale stejně tak velké skupiny lidí, nebo celé lidstvo. V dalších případech také obyvatele jednoho města, státu, vesnice atd. Jako jedna z mnoha definic společnosti, jak uvádí Keller je souhrn jedinců, kteří jednají tak, aby brali ohledy na jednání i druhých lidí. Toto jednání probíhá v konkrétním historickém, kulturním a sociálním kontextu. (Keller, 1992)

1.2 Multikulturní společnost

Pojmy multikulturní i transkulturní společnost v naší literatuře znamenají téměř to stejné. Mezi jejich významem jsou ale určité nuance. Pro transkulturalismus je typické, že se do centra zájmů staví komunikace mezi menšinovou a majoritní kulturou a jejich vzájemnou interakci. Používání pojmu multikulturalismus, nebo také multikultura sahá do migrantských vln ve 20. století. Multikulturalismus se snaží zachovat odlišnost kultur, etnik a vyzdvihuje jejich jedinečnou identitu. Koncem 20. století převládal dokonce názor, že právě kvůli multikulturalismu se prohlubují bariéry mezi cizinci, a právě proto se vyčlenil pojem transkulturalismus. Co je ale nesporné, že právě multikulturalismus se snaží rozvíjet různé kultury. V našem případě tedy i tu romskou. (Ivanová, Kutnohorská, Špirudová, 2005)

Jakoubek ve své práci uvádí, že podstata a jádro konfliktu mezi majoritou a představiteli jiné kultury – romské, není jejich tanec, jazyk, kuchyně, nebo hudba, ale důvod konfliktu je mnohem hlubší kulturní vzorec a tj. sociální organizace. Skutečné důvody konfliktu tedy nemohou být pochopeny dříve, než bude pochopena opravdová podstata a diferenciace jejich kultury. (Jakoubek, 2004)

"Samozřejmostí (při multikulturní integraci Romů) by měla být veřejná podpora rozvoje romských kulturních institucí – muzeí, folklorních souborů, divadel, vydavatelství, časopisů." (Jakoubek, 2004, s.180)

Do multikulturní společnosti rovněž patří pojmy **rasismus** a **„rasa".** Pro vymezení pojmu rasismu existuje nespočet různých definic. Spousta z nich nemá vědecký podtext a jsou do nich značnou mírou vtisknuty emoce, předpojatost osobní preference a názory. Tyto definice založené na emocích ztrácejí reálný a racionální význam tohoto slova.

Mezi jednu z mnoha definic rasismu můžeme zahrnout tuto následující*: „Rasismus je souhrnné označení pro takové jednání, které překračuje vnímání rasových odlišností a přetváří se na nepřátelské aktivity vůči příslušníkům jiné rasy, jež se projevují v diskriminaci, v agresivním chování (verbálním nebo fyzickém)."* (Průcha, 2000, s.29)

Je patrné, že současná celosvětová situace, udělala ze slova „rasa" prakticky nepoužívaný a velmi kontroverzní termín. I přesto bychom rádi uvedli definici tohoto pojmu.

Může se tedy jednat o konkrétní skupinu lidí, s určitým dědičným podmíněním, podobností, stejnými, nebo podobnými antropologickými znaky, mezi něž patří například barva pleti, barva vlasů, tvar lebky, nosů, rtů. Jsou to tedy důležité prvky, kterými se jednotlivé „rasy" od sebe navzájem odlišují. (Svoboda, 2007)

V návaznosti na definici pojmu rasismus a „rasa" by neměly v multikulturní společnosti chybět ani termíny **etnikum** a **etnocentrismus.**

Jan Průcha má ve své knize několik definic etnika. Jednou z nich je, že se jedná o skupinu osob, které mají stejný rasový původ, většinou i stejný jazyk a sdílejí stejnou kulturu. Dá se tedy říct, že se etnikum charakterizuje vlastní etnicitou. (Průcha, 2000)

Etnocentrismus lze definovat jako *„zveličování významu etnického hlediska, obvykle neúměrná preference určitého etnika."* (Linhart a kolektiv, 2003, s.108)

Etnocentrismus můžeme popsat tak, že se na vše díváme jen svýma očima a považujeme to za jediné správné, aniž bychom dávali najevo, nebo v úvahu existenci dalších možností a existencí. Etnocentrismus je velmi častý při střetávání odlišných kultur a následné nesouznění s nimi, což může vyvolat negativní následky jako je nenávist, nebo v krajních případech i porušování lidských práv.

Dalším velmi důležitým pojmem rozmanité soustavy představ a určité podstatné symboliky v multikulturní společnosti je pojem **náboženství**.

Definic náboženství je opravdu mnoho a každý si může náboženství vyložit úplně jinak. Nemůžeme totiž ani říct, že náboženství je skupina lidí věřících v boha, protože některá náboženství boha vůbec nemají, například Pozitivistická církev, nebo buddhisté. Z vědeckého a ateistického pohledu můžeme v souvislosti s náboženstvím definovat pouze určité znaky, které náboženství doprovázejí. Tato definice patří profesorovi Cliffordu Geertzovi. Náboženství je podle něj systém symbolů, které v lidech vyvolávají dlouhotrvající stavy, nálady a motivace tím, že formulují konkrétní pojmy, kterým tak silně věří a mají tak velký nádech skutečnosti, že se tyto stavy a nálady zdají být realistické. V případě Greetze můžeme spíše hovořit o jedné z metodik zkoumání náboženství. Nedá se ale říci, že by udával přesnou definici náboženství. (Arkande, 2012)

Pojďme si definovat náboženství prostřednictvím významných osobností filozofie jako jsou Émile Durkheim, Gottlieb Fichte, nebo Sigmund Freud.

Émile Durkheim: *„Náboženství je jednotný systém víry a praktik vztahujících se k posvátným věcem, to jest k věcem odtažitým a zakázaným; systém víry a praktik, které sjednocují všechny své přívržence v jediném morálním společenství nazývaném církev.“* (prostřednictvím Arkande, 2012)

Gottlieb Fichte: „*Náboženství je poznání; objasňuje člověka sobě samému, odpovídá na nejvyšší otázky, které vůbec mohou být vzneseny, a přináší tak člověku dokonalou jednotu se sebou samým a skutečně posvěcenou mysl.“* (prostřednictvím Arkande, 2012)

Sigmund Freud: „*Náboženství je kolektivní neuróza, respektive funkce individuální psychiky, jež produkuje bohy, kteří mají za úkol těšit a uspokojovat dětinské touhy dospělého.“* (prostřednictvím Arkande, 2012)

S pojmem náboženství se pojí také pojmy **stereotypizace** a **předsudky**. Tyto oba pojmy bezesporu patří do multikulturního světa a jsou jeho velkou součástí. Oba pojmy z psychologického hlediska nesou podobný význam. V obojím případě se jedná o konkrétní postoje, názory, nebo představy buď k sobě samým nebo k určitým skupinám. Podstatou těchto postojů je, že se většinou přenáší po generace a zůstávají neměnné a těžko odstranitelné. V tomto případě, stejně jako u rasismu převládají emoce a skutečný racionální

podtext může být zcela potlačen. Je nutno podotknout, že stereotypizace předchází následným předsudkům. (Jakoubek, 2004)

Stereotypizace a předsudky nás vedou přímo k dalšímu pojmu multikulturní společnosti a tj. **genderové stereotypy**. Toto téma je zejména v dnešní době velmi aktuální a hodně diskutované napříč celou naší společností, i když se může zdát v dnešní době velmi kontroverzní a zavádějící.

Co se týká pohlavních znaků u mužů a žen, jsou u většiny jedinců dobře viditelné. U žen a mužů tyto znaky bývají podpořeny vnějším zjevem. Muži si například (většinou) nemalují rty, nebo nenosí sukně a šaty. Co se týká vnitřních znaků, jsou ženy údajně více citově zranitelné, více pláčou, nebo křičí. „Silnější“ pohlaví se dle obecného mínění vyznačuje vrozenou racionalitou, dravostí a konkurenceschopností. Muži tolik nepláčou, mluví více otevřeně, mohou používat i mnohem hrubší slovní obraty. U žen by takové obraty působily neženský. (Valdrová, 2004)

Nejasnosti v pojetí ženské a mužské role si můžeme povšimnout v různých kulturách, ale také napříč časem. Například za Velké francouzské revoluce byla popravena představitelka Olympe Gouche za to, že v souvislosti s ženami použila heslo: Rovnost, volnost, bratrství. V jejím rozsudku byl udán důvod, že se zpronevěřila své ženské role. Až do 20. století ženy nesměly ani studovat z důvodu údajného potlačení jejich ženství. Mezi známé představitele striktního rozdělování mužských a ženských rolí patří Sigmund Freud. Každá doba si vytváří konkrétní obraz role žen a mužů. Jedná se o souhrn očekávání, společenských norem nebo předsudků. Můžeme tedy říct, že mužskou a ženskou roli formuje konkrétní společnost. Tady přestávají hrát roli biologické faktory a mnohem více se uplatňuje jejich sociální pohlaví – gender. Každé pohlaví přesně ví, co od něj společnost očekává na základě určitého stereotypu a buď tyto požadavky přijímá, nebo je může odmítat. (Valdrová, 2004)

2 Kultura Romů

2.1 Rodina

Základní sociální jednotkou je v tradiční romské kultuře rodina. Rodinu můžeme do romštiny přeložit dvěma různými způsoby. První je *fameľija* a druhý způsob překladu je *fajta*. První výraz znamená určitou pospolitost v rozsahu tří až pěti generací. V tomto jsou započítáni i ti, kteří jsou do rodiny přiženěni, nebo přivdány. Fameľija se tedy rozrůstá do šířky (horizontálně). Fajta znamená „rod“. Fajta se soustředí na rovinu vertikální. Tedy rod otce (fajta pal o dad) a rod matky (fajta pal e daj). Rodiny, se kterými se můžeme setkat v romských osadách[1] rozdělujeme na tři typy. Nukleární, komplexní, rodově-rodinné seskupení – fajta. (Jakoubek, 2004)

2.1.1 Nukleární rodina

Nukleární rodina se skládá z manželského páru a jeho nesezdaných dětí a vyznačuje se společnou domácností. V některých případech v jedné domácnosti s nukleární rodinou svého muže žije i mladá “nevěsta”, případně i první potomek tohoto mladého páru. (Jakoubek, 2004)

Tato společná domácnost s rodiči trvá jen dočasně, než si mladý pár postaví vlastní “*kher*”[2]. Nukleární rodina je v romské osadě mnohem početnější, než bývá zvykem ve společnosti majoritní – někdy mívá i více než 10 členů. Společný dům, nebo byt, který tato rodina obývá, má obvykle jednu nebo dvě místnosti. Nedostatek místa se řeší spaním nohama proti sobě. Romština má pro “spaní nohama proti sobě” označení „*te sovel pindral*“. Pro úsporu místa se nejmenší děti také zavěšují do „*hojdačky*“[3] nad postel. (Jakoubek, 2004)

Velikost nukleárních rodin ovlivňují také poměrně časté potraty, nebo odebírání dětí do dětských domovů, ale i přirozený proces dospívání nejstarších dětí, kteří zakládají vlastní nukleární rodiny. (Jakoubek, 2004)

2.1.2 Komplexní rodina

Základem pro komplexní rodinu je rodina nukleární. Většinou se jedná o starší manželský pár, který obývá jeden dům/byt buď sám, nebo s nejmladšími, nedospělými dětmi.

[1] Romská osada je kumulované momentální bydliště jedné, či více romských rozšířených rodin, které jsou více, či méně izolované od ostatních obyvatel obce.
[2] „Kher“ - romsky dům, nebo také pokoj
[3] „Hojdačka“ – závěsná houpačka

Poblíž nich si svoje domovy tvoří jejich synové s manželkami. Dcery se většinou stěhují za svými manželi. Tímto způsobem se vytváří určitý prostor obývaný třemi generacemi osob společného původu. V rámci rodiny koluje velká spousta věcí. Může se jednat o spotřebiče, nádobí, oblečení. Komplexní rodinu můžeme sledovat také podle okruhu, který je například napojen na jeden zdroj elektřiny. Pokud jeden člen této skupiny má nějaké luxusní zboží (můžeme sem zařadit klidně cigarety, nebo alkohol), musí se – i když často nerad – podělit. Nedá se tedy mluvit o tom, že by některá z nukleárních rodin něco vlastnila, vždy jde spíš o majetek kolektivní. Pokud chce nukleární rodina ve své domácnosti alespoň něco mít, musí být vždy někdo doma (funkční zámek na dveřích je v romské komunitě výjimkou), jinak si v její nepřítomnosti členové komplexní rodiny "vypůjčí" kuchyňské náčiní, části oblečení, spotřebiče a nukleární rodina už tyto věci nikdy neuvidí. (Jakoubek, 2004)

2.1.3 Fajta

V případě fajty se jedná o nejrozsáhlejší příbuzensky vymezené seskupení. Fajty se většinou pojmenovávají po společném mrtvém předkovi. Od něho odvozují svůj původ. Tímto předkem bývá zpravidla muž. Členové fajty jsou tedy mužští potomci, jejich manželky a děti. Z těchto dětí zůstanou opět synové a ti si přivedou svoje manželky a následně vlastní děti atd. Žena se díky sňatku stává součástí rodové linie svého muže. Členové konkrétní fajty se vymezují vůči fajtám ostatním. Fajta zahrnuje několik komplexních rodin, které mohou být prostorově rozptýleny. Členové jedné fajty udržují vzájemné vztahy a často se navštěvují. Rodiny, které jsou součástí jedné fajty, se buď stýkat musí, nebo se za příbuzné zkrátka pokládat přestanou. Na každého člena fajty se vztahuje silně zdůrazňovaná tzv. povinnost pohostinnosti. To v praxi znamená, každý člen fajty má právo kdykoliv bez pozvání vstoupit do domu, nebo bytu jiného člena fajty. Při každé této návštěvě dostává automaticky najíst, napít a je mu poskytnuto přístřeší na jak dlouho bude chtít, nebo potřebovat. (Jakoubek, 2004)

2.2 Náboženství a víra

Vláda komunismu bohužel způsobila krach tradičních hodnot. Většině Romů v ČR dnes již termíny jako je romský soud, společenství, zádušní hostina a další přijdou úplně cizí a neví, co znamenají. Výjimkou by mohli být jen olašští Romové, u nichž tradiční zvyky přetrvávají dodnes. (Dostálová, 2007)

Náboženským vyznáním se většina Romů hlásí k římským katolíkům. O Romech se traduje, že jejich opravdová víra je zvláštním sladěním náboženství majoritní společnosti

a vlastních pověr, které si přinesli z Indie. Romové vždy byli a dodnes jsou velmi oddáni Bohu, a náboženství dokážou chápat v daleko širším slova smyslu než křesťané. Náboženství a víra pro ně byla způsobem života, který určuje, jak se má člověk celý svůj život chovat. Romové tato pravidla nazývali „*romipen"*. Ten podle nich dával celému životu řád. (Kaštánková, Balážová, 2000)

V romštině se Bůh nazývá „*o Del*" a Romové s ním obecně komunikují jiným způsobem než křesťané. Oslovují jej formou proseb, nebo chvalozpěvů. Romové také věří, že duše člověka existuje i po smrti. Tento fakt dokazuje i tradiční velká víra v duchy mrtvých předků – „*mule*", kteří jsou pro Romy způsobem zprostředkování Boha. Duše mrtvých se podle romské víry vrací mezi živé a ty dobré lidi navštěvují příbuzní ve snech a dávají jim cenné rady. Zlé duše škodí. (Kaštánková, Balážová, 2000)

V romských komunitách již historicky převládají sklony k uctívání kultu ženy. Dodnes se neví, jestli je to důsledek, nebo příčina uctívání Černé Sáry[4]. S každoroční pravidelností se vždy 24.-25. května Romové sjíždí do francouzského města Les Saintes Maries de la Mer. Přicházejí zde chudí i bohatí, mladí i staří, aby uctili památku právě svaté (Černé) Sáry, která je v tomto městě umístěna. (Kaštánková, Balážová, 2000)

2.2.1 Náboženské tradice

Ochrana novorozenců

Pro Romy je stejně zásadní smrt i narození. Ženy v očekávání jsou v romských komunitách velmi ceněné a obecně se tvrdí, že těhotná žena je mnohem odolnější vůči negativním a zlým silám. Romové se po porodu bojí, že nepokřtěné dítě by mohlo být vyměněno nebo uhranuto. Křest je tedy velmi důležitým aktem a musí se uskutečnit co nejdříve po narození. Ochranou proti uhranutí je například pramínek matčiných vlasů. Ten se váže okolo zápěstí. V dnešní době bývá pramínek nahrazen červenou stužkou. (Fišer, 2018)

Poslancos a mula

Je obecně známé, že Romové mají velký respekt a strach z mrtvých. Hřbitovy jsou pro ně magickým a posvátným místem. Duše je podle Romů hmotná a mění se na „*mulo"* [5]. Mulo může mít různé podoby. Ať už zvíře, přízrak s tváří, bez tváře, nebo může nést podobu člena

[4] Černá Sára „Kali Sára" – jediná „svatá" Romů
[5] „Mulo" znamená v překladu „mrtvý"

rodiny, nebo cizího člověka. Většina Romů ale věří, že mulo vypadá tak, jako když žil. (Fišer, 2018)

Poslancos je něco jako česká smrtka. Zdravý člověk jej vidět nemůže. Vidí jej jen člověk nemocný, pro kterého si poslancos přichází. Podle pověr má na sobě poslancos černý dlouhý kabát a klobouk. (Fišer, 2018)

Pohřby

Černý pták u Romů předpovídá blízký příchod smrti. Romové pohřbívají většinou do země, a do hrobu zesnulého pokládají různé předměty, které měly pro zesnulého během života určitý význam, nebo s ním byly spojovány. Smyslem tohoto aktu je zajistit blahobyt zesnulému a předejít tomu, aby se vracel na svět jako „*mulo*“ (viz. předchozí odstavec). Podle pověr by se mohl vracet v případě, pokud by mu na „onom“ světě chyběly nějaké předměty. Případnému návratu mezi živé se předchází i tím, že se mrtvému nedají do rakve boty. Duch podle romské pověsti opouští tělo až třetí den po smrti. Většinou se tedy tři dny v domě pije, vesele tancuje a vypráví se humorné historky. Tomuto obřadu se říká „*vartování“*. (Fišer, 2018)

2.3 Jazyk Romů

Romština se dělí na mnoho příbuzných dialektů. Všechny tyto dialekty časem do své zásoby přijaly výrazy z jazyků většinových společností. I přesto je dnes romský původ zjevný

a Romové z celého světa se při dobré vůli mohou stále ještě dorozumět. Pokud ne úplně, tak částečně zcela určitě ano. Romština patří k větvi indických jazyků. Z lingvistického hlediska je romština velmi cenným jazykem, jelikož konzervuje vývojové stádium mezi staršími formami indických jazyků a dnešními indickými jazyky. Romský jazyk byl mimo jiné klíčový v 18. století pro odhalení indického původu Romů. (Horváthová, 2002)

Romský jazyk je pro velkou část našich Romů stále jazykem mateřským, i přestože stav současné romštiny není zcela uspokojivý. Desítky let byl tento jazyk totiž díky komunistické propagandě považován za hantýrku a Romové byli přesvědčováni o škodlivosti jeho dalšího předávání svým potomkům. Tato propaganda tedy napáchala velké škody v historii romského jazyka. Svůj vlastní jazyk mnoho Romů zapomnělo a český jazyk se díky odposlechu naučili jen nedokonale. Jako většina cizinců ovládají i Romové jen jeho hovorovou, často jen slangovou verzi. Většina Romů mluví především česky s použitím

akcentu, který je typický právě pro romštinu, což občas na veřejnosti vyvolává posměch. Odborníci zjistili, že Romové, kteří chtěli na svoje potomky hovořit pouze v češtině, a přitom český jazyk sami dobře neovládali, nenaučili svoje děti dobře ani česky, ani romsky. Naopak děti, které odmala vnímaly romštinu jako svůj mateřský jazyk a relativně dobře se ho naučily, měly pak mnohem lepší předpoklady naučit se jazyk další na stejné úrovni (český jazyk). (Horváthová, 2002)

Romské osobnosti společně s odborníky (romisty) od roku 1990 odvedli kus práce pro to, aby romština úplně nezanikla a předala své hodnoty v podobě romské literatury dalším generacím. Romská literatura stále vzniká i přesto, že psanou formu romského jazyka – svého mateřského jazyka se neměli Romové možnost nikdy a nikde naučit. (Horváthová, 2002)

2.4 Zdraví Romů

V ČR je dán rovný přístup ke zdraví a zdravotní péči. Přesto romské komunity mají často ztížený přístup k lékařské péči. Zejména pokud hovoříme o obyvatelích sociálně vyloučených lokalit. S tímto faktem samozřejmě souvisí různá řada důsledků, jako je zhoršení zdravotní stavu, úrovně, nebo výskytu chronických onemocnění a s tím související nedostatek preventivních vyšetření. Z mnoha výzkumných šetření zabývajícími se touto problematikou vyplývá, že subjektivní vnímání zdravotního stavu u Romů je vcelku pozitivní. Mezi jejich nejproblematičtější oblasti patří diabetes mellitus II. typu, psychosomatické a kardiovaskulární onemocnění. Zásadní vliv na tato onemocnění má způsob životního stylu, kouření, nevhodná výživa a malá tělesná aktivita. (Hajduchová, Urban, 2021)

I přesto, že je toto téma velmi aktuální a diskutované, existuje malé množství studií, které by se touto oblastí zabývalo. Z dostupných projektů je ale velký rozpor mezi subjektivním a objektivním hodnocením zdravotního stavu Romů. (Hajduchová, Urban, 2021)

Péče o zdravotní stav etnických menšin je celoevropským tématem, které samozřejmě vyžaduje i aktivní přístup samotných příslušníků etnických menšin. Sociálně vyloučení Romové vykazují horší zdravotní stav ve srovnání s majoritním obyvatelstvem. Zdraví je důležitou složkou v procesu sociálního začleňování, jelikož podporuje jejich ekonomickou nezávislost a podílení se na trhu práce. Ve spoustě evropských zemí jsou právě romské komunity v ekonomicky nejzaostalejších regionech, pro něž jsou typické špatné hygienické podmínky a špatná dostupnost služeb. U romských komunit je obecně známé, že vykazují také menší míru vzdělanosti, vyšší míru nezaměstnanosti a vyšší míru chudoby oproti

majoritě. Tyto všechny determinanty jsou nejpočetněji potvrzenými ve vztahu ke zhoršenému zdravotního stavu. (Hajduchová, Urban, 2021)

Kromě biologických a sociálních determinant zdraví musíme vzít v úvahu ještě kulturní faktory. Tím je myšleno vnímání zdraví oproti majoritě. Lékařskou péči vyhledávají Romové až v krajních případech, kdy se jedná buď o akutní případ, nebo vážné chronické onemocnění. Nejvýznamněji se podílejícími determinanty zdraví je exkluze a s tím úzce spjata chudoba, špatná výživa a v neposlední řadě závislostní chování. V České republice bohužel neexistuje program, který by byl zaměřený na zlepšování zdravotního stavu romských komunit. Komplexní pohled na problematiku vyloučených Romů zprostředkovává Agentura pro sociální začleňování, která funguje od roku 2008 jako jeden z odborů Sekce pro lidská práva při Úřadu vlády ČR. Jedním z cílů agentury bylo zřízení pozice zdravotně sociálního pomocníka. Ten nejdříve působil ve vybraných městech v ČR a jeho úkolem bylo se podílet na preventivních a osvětových činnostech ve vyloučených lokalitách. Zprostředkovával tak komunikaci mezi lékařem a romskými komunitami. V roce 2004 byl uložen ministru zdravotnictví ČR úkol předložit návrh na zřízení funkce zdravotnického asistenta. (Hajduchová, Urban, 2021)

3 Postavení žen v historickém kontextu

3.1 Vymezení pojmu žena

Během naší historie byla spousta milníků, které byly pro ženu zásadní. Změnily její úlohu ve světě, její postavení, a především i to, jak byla a je vnímána ve společnosti. Pohledy na ženu jsou v historickém kontextu různé. Pojďme si představit alespoň několik příkladů.

„Žena se ve svém konání řídí spíše city, než rozumovými důvody a praktickými hledisky: koná méně rozvážně a impulzivně. Ženu mohou vyvést z duševní rovnováhy věci, které muž považuje za malicherné a bezvýznamné, ale takto z míry vyvedenou ženu, například malým nepořádkem v domácnosti, může stejně podružná věc, například pověstný nový klobouk, vzápětí přivést do nejrůžovější nálady.“ (Neumann, 2000, s.15)

Co je to vlastně žena? Proč se tolik diskutuje její pohlaví, nebo společenský obraz? Muže by nikdy nenapadlo psát o nějakém zvláštním postavení o jejich výjimečnosti ve společnosti. Je to hlavně tím, že jsou si svým postavením natolik jisti, že nemají další potřebu rozebírání. (Beauvoir,1967)

„*Chci-li se definovat, jsem napřed nucena prohlásit: „Jsem žena." Tento fakt utváří další pozadí, na němž se odráží další učení. Při abstraktních diskusích mě někdy rozčilovalo, když mi muži říkali: „Tohle si myslíte, protože jste žena." Ale věděla jsem, že mou jedinou obranou je odpověď: „Myslím si to, protože je to pravda", abych tak vyloučila svou subjektivitu. Nemohlo být ani řeči o tom, abych odpovídala na pohlaví.“* (Beauvoir,1967, s.9)

Müller (1905) hovoří o tom, že s ohlédnutím do starověku jsou veškeré dosavadní činy jen drobné náznaky, či zárodky o snahy emancipace. Všechny snahy by se dle něj ale mohly stát dobrým jádrem pro povznesení ženy ve starověku, středověku a dále i v novověkých dějinách, kdyby tomu celkový historický vývoj nezabránil. Emancipační středověké snahy se nesetkaly s úspěchem a nebyly tedy vžity do společnosti a neměly praktické výsledky. Příčinou neúspěchu bylo zejména to, že ženy byly utlačovány muži a ti měli nad nimi neomezenou vládu. Muži nechtěli připouštět ženy k věcem, které by je mohly nějakým způsobem povznést a obohatit. Ženy tedy žily v dávných nezměněných zvycích uzavřeny v domě a odříznuty.

3.2 Žena ve středověku

Pokud bychom měli definovat ženu podle křesťanských myslitelů, kteří se podíleli na utváření společenských pravidel ve středověké společnosti, ženy bychom museli nazývat výrazy jako nositelka prvotního hříchu, původ všeho zlého, nebo vstupní brána ďáblova. Ženy se považovaly za užitečné jen k rození dětí. (Slánská, 2020)

Jestliže by se středověcí lidé řídili striktně církevními tezemi, tak by žena seděla jen v koutě u vřeten, byla poslušná svému muži na slovo a soustředila se jen na porod syna – zachovatele rodu, který v dospělosti bude obhospodařovat rodové statky. Z dobových pramenů ale víme, že opravdový život fungoval jinak. O tom, že se středověké ženy nebály dát svému muži i pohlavek svědčí i zákon Břetislava (11.století), který přímo proti tomuto typu násilí musel zasáhnout. Samozřejmě to nebyly jen ženy, které páchaly násilí na svých mužích. Bylo tomu mnohdy i opačně. Obecně ale vyplývá, že ženy v této době nebyly vždy považovány za fyzicky slabší. Toto tvrzení potvrzuje i to, že ženy žijící na venkově musely velmi tvrdě fyzicky pracovat na poli, nebo při zpracovávání obilí. Obraz ženy jako křehké bytosti a potřebující někoho k její ochraně se zrodil až v době potulných rytířů, kteří zpívali milostné písně pod okny nepracujících šlechtičen. (Slánská, 2020)

Podle všech dostupných zdrojů je možné, že manželství ve středověku mohlo vypadat dost podobně jako je to současné. S velkým rozdílem, že manželé spolu museli opravdu zůstat až do smrti. Rozluka byla v té době prakticky nemožná. Ať už z náboženských, nebo ekonomických důvodů. (Slánská, 2020)

Větší nesvobodu v této době zažívaly ženy, které patřily ke šlechtě a panovnických rodů. Bylo s nimi nakládáno pouze jako s prostředkem prosazení majetkových, nebo politických zájmů rodiny. Už prakticky od narození měly určeného vhodného manžela. Pokud ze vzájemné dohody rodů sešlo, nebo se žena zdála být „příliš ošklivá“, byla odsunuta do kláštera, aby tento „hřích“ očistila věčným panenstvím. Urozená žena o sobě mohla začít rozhodovat až ve chvíli, kdy se stala vdovou. Vdovské věno ji zaručilo nezávislost a pokud byla ještě schopna a chtěla, mohla se znovu provdat. Tentokrát již za toho, koho si sama vybrala. (Slánská, 2020)

3.3 Žena v době renesance

V době renesance byly dívky a muži vychováni velmi odlišným způsobem. Muži českých zemí vyžadovali, aby jejich ženy byly vždy čisté, věřící a především plodné. V renesanci byly všechny ženy, které byly krásné, vtipné a inteligentní považovány přinejmenším za podezřelé. Muži vyhledávali sňatek především jen kvůli potomstvu – chlapcům. Ti jim měli zajistit pokračování rodové linie a dalším přínosem manželství bylo zlepšení majetkové situace a tím zvýšení i své společenské úrovně. (Janáček, 1976)

O sňatku nerozhodovaly ženy, ale jejich otec. Bylo naprosto běžné, že se uzavíraly dohody o manželství. Smlouva o majetkovém vypořádání se sepisovala většinou ještě v dětství budoucích manželů. Předmětem smlouvy byl dokonce přesný termín sňatku. Obecně bylo vcelku nežádoucí, aby se dívky provdaly do ciziny. S ní by totiž odešel i majetek z konkrétního státu. Ženy neměly právo dědit statky. Jejím právem zůstávalo pouze věno. (Janáček, 1976)

Ženy ze šlechty během renesance již běžně rozuměly hospodaření v domácnostech, nebo statcích. Dokázaly i obchodovat, vydělávat peníze a dále s nimi i hospodařit. V západních zemích se ženy věnovaly i zábavě určené převážně pro muže. (Janáček, 1976)

Během renesance se začala obecně jinak pojímat intimita a sex. Sex již nebyl považován za nečistý a špatný, ale byl vyzdvihován jako jeden z důležitých faktorů posilující manželské pouto. Tento nový pohled mohl ovlivnit i zájem o antickou kulturu, ve které byla typická odhalená těla. V průběhu renesance se tyto malby staly velmi vyhledávané. (Neumann, 2000)

„Pohlavní láska v renesanci byla přírodní silou, bouřlivě rozpoutanou, a ve své podstatě všeobecně zdravým zjevem. V této době byla první ctností obou pohlaví jejich mocná vášeň; u muže byla vážena potence až do vysokého věku a u ženy rodivost do stejného stáří.“ (Neumann, 2000, s.59)

3.4 Počátky české emancipace

V 19. století žena zastávala hlavní společenskou roli a tou bylo být dobrou manželkou, matkou a dobře obstarávat dům. Česká emancipační hnutí se od ostatních států lišila tím, že žena měla ještě další společenskou povinnost a tj. být dobrou a vzornou vlastenkou. Uznávaný ideál vlastenky vytvořila Rettigová. Podle ní správná vlastenka výborně pečuje o rodinu,

skvěle vaří, vychovává děti a v dalším volném čase se učí novým věcem. Hlavním cílem „emancipistek“ bylo získat volební právo, a především mít možnost přístupu ke vzdělání a v souvislosti s tím i zajištění důstojných životních podmínek, než se provdají. Veškerá emancipační hnutí v Česku probíhaly nenásilně. V souvislosti s emancipací je zajímavým faktem, že v Česku byla emancipace žen podporována i mnoha muži na rozdíl od jiných států. Nejdůležitějším emancipačním cílem bylo totiž vytvořit vzdělanou ženu, která je zodpovědná za svůj způsob života, která je schopná se starat o domácnost a děti, ale zároveň je jí umožněno pracovat. (Bahenská, 2005)

3.5 Vlny feminismu

Hlavním požadavkem *první vlny feminismu* bylo ukotvení základních politických, občanských a lidských práv v zákonech. Jednalo se především o volební právo a rovný přístup ke vzdělání. K nejdůležitějším událostem v rámci boje za volební právo byla petice 1500 žen, která byla předložena britskému parlamentu roku 1866. Ženy požadovaly, aby bylo zavedeno plné hlasovací právo pro ženy. K petici se však nikdo nevyjádřil. Na tuto skutečnost ženské aktivistky odpověděly založením Národního spolku pro hlasovací právo. Do konce 19. století probíhaly zejména v USA velké demonstrace a pochody. (Sokáčová, 2003)

V první polovině 20. století bylo volební právo pro ženy povoleno ve většině evropských zemích. Avšak v některých státech k tomuto aktu došlo až v druhé polovině téhož století. Po roce 1920 zažilo světové feministické hnutí odmlku na několik desetiletí. Tato odmlka souvisí s 2. světovou válkou. V této době se aktivistky podílely spíše na protifašistickém hnutí. Za výjimku můžeme považovat Španělskou občanskou válku, během které ženy vytvořily ženskou organizaci Mujeres Libres (Svobodné ženy). (Sokáčová, 2003)

Feministická hnutí se opět vrací na scénu v šedesátých letech 20. století. Jedná se o *druhou vlnu feminismu,* kde je feminismus v této době spojován s bojem za lidská práva a hnutím studentů. Ženy často praxí zjišťovaly, že i když vystudují jakoukoliv školu, tak jejich uplatnění na trhu práce je mizivé. Následkem toho si ženy zakládaly své vlastní organizace, které se zabývaly feministickými otázkami. (Sokáčová, 2003)

Druhá vlna feminismu pokrývala mnohem širší pole problémů, než předešlá vlna. K hlavním problémům patří například problém jazyka, socializace a postavení žen v různých oblastech společenského života. Mezi významné přínosy patří motiv „personal is political“. V překladu „osobní je politické“. Tento motiv s sebou přináší nové pohledy například na

domácí práce a s tím související postavení žen v domácnosti v širším spektru. (Sokáčová, 2003)

Celkový posun v myšlení společnosti se nikdy neděje sám o sobě. Vždy za vším stojí dlouhodobé a systematické úsilí konkrétních osobností. Pokud by nebylo žen, které se od devadesátých let intenzivně věnovaly gender studie, je dost možné, že by dnešní česká společnost byla mnohem konzervativnější, než je dnes a dnešní feministky by neměly na co navazovat. (Frýdlová, Jonášová, 2022)

4 Postavení romské ženy ve společnosti

Historické postavení romské ženy ještě nedávno bylo (někdy stále ještě je) velmi podřadné. Žena byla romskou společností a především však muži považována za užitečnou pouze k rození, vychovávání dětí a starostí o domácnost. Romská kultura ji bezpodmínečně akceptovala pouze v roli služky manžela, vychovatelku dětí a kuchařku. (Davidová, 2003)

4.1 Zásnuby, svatba a manželství

Pokud spolu dva mladí Romové chtějí začít žít, je potřeba dohodnutí otců a po souhlasu se následně uspořádává zásnubní obřad. Tento obřad se nazývá „*mangavipen*“. Budoucí manželé si před svými rodiči slíbí věrnost. Tento obřad většinou probíhá, pokud žena a muž nemají ještě potřebný věk, aby mohli absolvovat svatbu církevní, nebo úřední. Pro Romy je ale tento zásnubní obřad stejné váhy, jako by byl ten úřední. Dokonce i průběh je velmi podobný tomu církevnímu. Církevní sňatek se poté slaví znovu, až dosáhnou mladí lidé plnoletosti. Občas se stává, že úřední svatba proběhne až po několika letech a dětech. (Kristová, 2017)

Když se romská žena vdá, tak se její postavení rapidně sníží. Je to totiž milník, kdy už není považována za pannu, ale stále ještě není matkou. Jak jsme zmínili v druhé kapitole, žena se stěhuje po svatbě za svým mužem, kde jí je neustále za zády tchýně. Povinností ženy, je projevovat velkou úctu vůči svému muži. Musí se starat o celou domácnost a děti. Dělba práce je zde velmi tradiční. Starost o domácnost se považuje za čistě ženskou povinnost. Pokud žena něco nestíhá, nebo nezvládá, je považována za línou a jejímu muži je jeho rodinou nadáváno, že si ženu špatně vychoval. (Jakoubek, 2004)

4.2 Role tchýně a snachy

Snacha bývá zpravidla určitým symbolem nově se rozrůstající rodiny. Žena se po svatbě stává „*bori*“[6] pro rodiče svého muže. V romské kultuře zde panuje výrazná hierarchie. Vztah tchýně a snachy je velmi specifický. Snacha by měla svou „*terňi bori*“[7] bezpodmínečně poslouchat. Jejími přednostmi by měla být úcta, skromnost, a především podřízenost bez odmlouvání

i přesto, že ji tchýně ve všem kontroluje a někdy se k ní ani nechová příliš dobře. Role tchýně je ve světě romské kultury velmi vážené postavení a její významnost stoupá s přibývajícím

[6] „Bori“ znamená v romštině snacha, nebo také nevěsta
[7] „Terňi bori“ znamená v romštině tchýně

počtem vnoučat. Nová snacha by se údajně od své tchýně měla naučit vše, co neumí a tchýně jí má seznámit s tradicemi a zvyky její nové rodiny. (Jakoubek, 2004)

Postavení ženy (snachy) se mění v průběhu let. Závisí na tom také počet dětí. Ženy však v převážné většině případů nemají právo rozhodovat o jejich počtu. Zpravidla rozhoduje muž. Mezi Romy platí obecně názor, že pokud má žena dvě, nebo tři děti, tak se nedá ještě považovat za pořádnou matku. Dobrá matka by měla mít „spoustu“ dětí. A v tomto pravidle platí, že čím víc dětí žena má, tím větší úcty se dočkává i od své tchýně. (Jakoubek, 2004)

4.3 Neplodnost a těhotenství

Jak již bylo v přechozích kapitolách naznačeno, rození dětí je a vždy bylo v romském manželství klíčové. Neplodnost byla pro romskou manželku největším trestem, jelikož jí nebylo umožněno splnit své největší poselství. Pokud se stále po několika letech nenarodilo manželům dítě, muž mohl svoji ženu opustit. Žena se díky tomu dostala na okraj romské společnosti a byla všemi opovrhovaná. Neplodnost byla totiž také považována trestem, který si žena něčím zasloužila. (Kristová, 2017)

Byly samozřejmě různé snahy a „možnosti“ jak neplodnost vyléčit. Například jíst byliny nasbírané na hrobě ženy, která zemřela po porodu na horečku, nebo vdechnutí obsahu vajíčka manželem do úst ženy, která musela celý obsah spolknout. Ženy v tomto případě věřily i v zázrak úplňku – sbíraly v noci úplňku byliny a poté je konzumovaly. (Kristová, 2017)

„S touhou po co největším počtu dětí, která vyplývá z životní nutnosti rodů mít co největší počet potomků, souvisela i neexistence potratů.“ (Kristová, 2017)

Pokud si byla ale romská žena jistá, že je v očekávání, pochlubila se s touto očekávanou novinou nejprve všem ženám v rodině a až poté svému manželovi. Tímto okamžikem se těhotná žena musela řídit pravidly pro ochranu plodu, která jsou kvůli přenosu různých nedostatků, víře a špatných vlastností velmi přísná. Žena tedy musela čelit různým restrikcím. Nesměla se například dívat na tělesně postižené, na zesnulé, nebo na magicky zneužitelná zvířata atd. Do úplného porodu ale žena pracovala a jakmile začala rodit, manžel vyburcoval sousedy a společně zavolali porodní bábu. Porodní bába zastávala funkci porodní síly, ale také sílu magickou. Před ustřihnutím pupeční šňůry, dala rodičce předem připravený

lektvar proti démonům, kteří by se mohli vtělit do novorozeněte. Někdy také zapalovala před dveřmi domu, nebo stanu oheň právě kvůli odehnání démonů. (Kristová, 2017)

Velmi časté těhotenství u romských žen je opět spjato s historicko – tradiční hodnotou romských žen. Romové děti milují a pokládají je za smysl svého bytí. Považují tedy za velmi přirozené a pozitivní, když je žena v očekávání klidně i každý rok. Tím se také zvyšuje její sociální prestiž v romské komunitě. (Jakoubek, 2004)

4.4 Úřední vs. Romské jméno

Dítě po narození dostává ještě jedno jméno – romské, které se odvozuje od psychických a fyzických vlastností. Tato přezdívka se v průběhu let mění, než se skutečně ustálí a pak se stane součástí romské komunity. Romové se tedy svými úředními jmény vůbec neoslovují. Někdy se i stává, že děti svoje úřední jméno vůbec nevědí. Z hlediska víry v magii, je romské jméno má chránit před nečistými silami, mezi něž může patřit například i nemoc. Prakticky se za svoje pravé jméno „skrývají". Matka má privilegium toto jméno pro svoje dítě zvolit. (Kristová, 2017)

4.5 Stáří

Ve stáří a po menopauze se společenské postavení romské ženy téměř srovná s pozicí muže. Stanou se z nich „*phure*"[8]. Obecně se považují za moudré z hlediska celoživotních situací a zkušeností. Často k nim přichází mladší generace pro rady v různých životních situacích. Dokonce se mohou mnohem volněji vídat s muži. Pokud muž zemře, jeho žena se stává hlavou celé *fameľije*. Přechází na ni tedy významná role týkající se dojednávání sňatků jejich dětí a také jejich vnoučat. (Jakoubek, 2004)

4.6 Čarodějnictví

Spousta Romů věří v čarodějnice a sílu magie, která obsahuje především škodlivou magii (má za úkol poškodit druhé). Mezi tyto magické úkony patří tzv. promodlívání. To se provádí v přítomnosti svatých obrázků. Modlíme se za to, aby se druhé osobě nedařilo, nebo aby se jí stalo něco špatného. Mezi nejrozšířenější praktiku čarodějnictví je považováno proklínaní, které se praktikuje veřejně. Proti těmto praktikám se můžeme bránit napitím svěcené vody, modlitbami, nebo ohněm, který údajně odhání čarodějnice. (Fišer, 2018)

[8] „Phure" znamená v romštině doslova staré matky, babičky a stařenky

V některých zemích a oblastech se věří, že žena dokáže očarovat muže. Pokud žena chce konkrétního muže, musí zabít zvíře, které nechá pomalu zemřít na slunci. Muž by měl cítit bolest a utrpení zvířete, dokud nepřijde za ženou, která ho očarovala. Další možností očarování muže je zašít mu chlupy ze svého ohanbí do nohavic, aby měl muž svoji ženu stále u sebe a neměl touhy po jiné. (Fišer, 2018)

Čarodějnici se v romštině říká „*phuri daj*“. V historii měla svoje velmi specifické postavení. Byla vážená, protože uměla léčit a údajně i čarovat. Mezi ženami byla velkou autoritou, I proto měla významný vliv na rodinný i společenský romský život. (Davidová, 2003)

5 Rešeršní šetření

Fernando Jesús Plaza del Pino, Oscar Arrogante, Juanna Inés Gallego-Goméz, Augistin Javier Simonelli-Munoz, Gracia Castro – Luna a Daiana Jiménez – Rodríguez (2022) se ve své srovnávací studii soustředí na celou romskou populaci žijící ve Španělsku. Španělská romská populace je vcelku mladá v porovnání s neromskou populací. Co se týká úrovně vzdělání, tak pouhých 17 % romské populace má ukončené střední vzdělání. U romský žen je toto číslo ještě nižší a tj. 15, 5 %. Negramotnost se u romských žen pohybuje ve14 % a u romských mužů je to 6 %. Ze studie vyplývá, že romské ženy se z 58 % věnují domácnosti a nestudují. Tento fakt je přisuzován její nezaměnitelné zakořeněné roli matky a poslušné manželky. U romských žen stále převažuje již historická nerovnost s muži. Sexismus obecně se projevuje u všech žen podobně. Romské ženy jsou ale více znevýhodněny častou diskriminací a častým jevem rasismu. Romská populace patří ke kolektivům, které jsou v současné době vylučovány ze společnosti. Je to výsledek historických procesů segregace a stereotypizace romského obyvatelstva.

Watson a Downe (2017) se zabývají diskriminací romských žen a jejich mateřskou a těhotenskou péči v evropském měřítku. Dle těchto autorů z velkých kvantitativních studií vyplývá, že mnoho romských žen naráží na překážky v přístupu ke kvalitní mateřské péči. I přesto, že přístup mají stejný jako každá neromská žena, tak se tyto překážky pojí spíše s přístupem personálu a diskriminačními předsudky. Program zprostředkování zdravotní péče Romům se zdá být slibnou intervencí na řešení tohoto problému. Rovný přístup ke zdraví založený na lidských právech je významným rysem vznikající globální zdravotní politiky, včetně Globální strategie pro zdraví žen a dětí. Romské ženy ve výzkumech a studiích (např. kvalitativní studie rasismu a přístupu k mateřské péči u Romských žen na Balkáně – Dimitrievska, Janevic) uvedly, že zdravotníci – zejména lékaři špatně komunikovali a málokdy vysvětlovali přesný postup léčby. Některé z žen dokonce uvedly, že si jich personál téměř nevšímal a ignoroval je během jejich hospitalizace v porodnicích.

„Po porodu mě umístili samotnou na pokoj a nikdo se mě nepřišel zeptat, jak se cítím, i přestože jsem celou noc do 7:00 krvácela. Mohla jsem zemřít!“ (prostřednictvím Watson a Downe)

Ženy dotazované ve výzkumných šetření rovněž uvedly, že zažily hrubé zacházení i během porodu svého dítěte.

„Moje doktorka jen křičela a křičela. Pořád opakovala, že nenávidí Romy.“ (Prostřednictvím Watson a Downe)

„Když jsem porodila své šesté dítě, tak mi porodní asistentka řekla: „Dobrá cikánská práce! Tolik dětí mají jen Cikáni.“ Bylo to urážlivé a necítila jsem se dobře.“ (Prostřednictvím Watson a Downe)

Romské ženy často nemají dostatečné povědomí o jejich právu na lékařskou péči. Jejich další bariérou je rovněž absence vnímané potřeby na takovou péči a geografické a dopravní překážky. K dalším bariérám patří finanční a jazyková bariéra. U některých žen se prokázalo, že nemají vůbec žádnou potřebu navštěvovat lékaře a potřebná vyšetření během jejich gravidity. (Watson a Downe, 2017)

„Během těhotenství jsem ke gynekologovi nechodila. Proč bych k němu měla jít? Věděla jsem, že jsem těhotná a jejich péči jsem vyhledala až jsem cítila kontrakce.“ (Prostřednictvím Watson a Downe, 2017)

Carrie Vivian a Lauren Dundes (2004) se ve své akademické studii soustřeďují na zdravotní postoje celého romského obyvatelstva. Toto téma je pro romskou populaci velmi specifické, jelikož romská kultura má jedinečné názory na zdravotní péči. Pro romskou menšinu je typické, že každou nemoc řeší až v případě, že mají konkrétní příznaky, které je nějakým způsobem omezují. Pro lékaře v nemocnicích, kteří mají v péči romského pacienta jsou nejvíce znepokojujícím aspektem romské kultury – velké rozšířené rodiny, které mohou být přítomny v nemocnici, aby poskytli podporu hospitalizovanému. Ze studie plyne, že k romskému pacientovi, zejména pokud je stav vážný, může přijít přibližně 80-100 rodinných příslušníků celé rozšířené romské rodiny a komunity. Pro lékaře tímto ale vznikají problémy, protože takovýto návštěvníci jsou často nedisciplinovaní a zavazí při léčbě dalších pacientů. Problém ale také nastává v případě, požádá-li personál, aby návštěva odešla. Pacient se může cítit velmi uraženě a osamoceně, což většinou vede k přímé konfrontaci a konfliktu.

Pro Romy jsou velmi typické tradice a pověry spojené se smrtí. K nim také patří fakt, že odmítají pitvy, nebo dárcovství orgánů. Důvodem je, že Romové věří, že se jejich duše bude vracet po svých stopách ještě v průběhu dalšího roku po smrti a na této cestě musí být přítomny všechny části těla, jelikož duše se má objevit v lidské podobě. Romové mají velkou spoustu rituálů, které se mají provádět po smrti, aby duše zemřelého vždy našla správnou

cestu. Mezi tyto rituály například patří vložení vosku do nosních dírek zemřelého. Má se tím zabránit tomu, aby zlí duchové nemohli vstoupit do těla. Pokud by se rituály neprovedly, Romové věří, že by se mrtvý mohl vrátit zpět na zem v podobě zlého ducha a škodit. (Vivian, Dundes, 2004)

Studijními potřebami romských dětí se zabývá Veselina Lambrev (2015) - ve své práci čerpá z dvouleté kvalitativní studie v Bulharsku. Lambrev využívá etnografické pozorování a hloubkové rozhovory s desítkami romských rodičů. Cílem její práce bylo porozumět romské kultuře – zejména vztahu romských dětí k formálním školám. Výsledkem šetření je, že tradiční vzdělávání romských dětí se velmi liší od běžných hodnot akcentovaných v bulharských školách. Lambrev je přesvědčena, že by školní politika měla smysluplně začleňovat kulturně relevantní obsah a mělo by se vytvářet takové školní prostředí, které podporuje efektivní vzdělávání romských studentů. Teorie kulturního nesouladu plyne z myšlenky, že menšinoví studenti jsou vychováváni v odlišném kulturním prostředí, často přistupují ke vzdělání tak, že je to v rozporu se západní kulturou běžných škol.

Bourdieu (1986) hovoří o kulturním kapitálu v kontextu studia a argumentuje ho tak, že zázemí, znalosti, dispozice a dovednosti se předávají z generace na generaci, a to hraje nejvýznamnější roli ve školní zkušenosti dětí. Právě Bourdieu naznačuje, že pokud kulturní kapitál studentů odpovídá hodnotám školy, tak studenti ze studia musí mít profit a mít větší šanci na akademický úspěch. Což je u romských studentů již historicky zásadní problém.

Lambrev (2015) ve své studii také hovoří o tom, že romští rodiče obecně přisuzují nízké studijní výsledky svých dětí tomu, že jsou jejich romské kulturní vzorce nepochopeny a není k dětem přistupováno individuálněji a s větším pochopením.

II Empirická část

6 Metodologický postup

6.1 Výzkumné cíle a předpoklady

Výzkumný cíl 1

Zjistit jaké rozhodovací právo mají romské ženy v rodině v porovnání s ženami neromského etnika.

Výzkumný předpoklad 1

Předpokládáme, že ženy romského etnika nemají v rodině takové rozhodovací, nebo spolurozhodovací právo jako ženy jiného etnika.

Výzkumný cíl 2

Zjistit, v jaké míře mohou romské ženy nakládat s rodinnými finančními prostředky v porovnání s ženami jiného etnika.

Výzkumný předpoklad 2

Předpokládáme, že ženy romského etnika nemohou nakládat s rodinnými finančními prostředky do takové míry jako ženy jiného etnika.

Výzkumný cíl 3

Zjistit, jestli se romská žena podílí na rodinném rozpočtu v porovnání s ženou jiného etnika.

Výzkumný předpoklad 3

Předpokládáme, že romská žena se nebude podílet tak často na rodinném rozpočtu jako žena neromská.

Výzkumný cíl 4

Zjistit, kdo má poslední slovo v romské a neromské rodině.

Výzkumný předpoklad 4

Předpokládáme, že v domácnosti romských žen bude mít hlavní slovo muž.

6.2 Výzkumná metodologie, použité metody ke zpracování výzkumných dat

Výzkum byl proveden kvantitativní metodou sběru dat – dotazníkem. Dotazník obsahuje celkem 17 otázek, z čehož je 5 otázek uzavřených a 12 otázek polouzavřených. Dotazníkové šetření probíhalo v únoru a březnu 2022.

„*Samotný dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně.*“ (Chráska, 2007, s.163)

Dotazník byl respondentům zaslán elektronickou formou přes internetový portál www.vyplnto.cz a několik respondentů dotazník obdrželo v podobě písemné. Jednalo se zejména o romské respondenty, kteří potřebovali s vyplněním dotazníku pomoci.

Veškeré grafy a tabulky jsou vyhotoveny v tabulkovém editoru Excel 2016 na základě veškerého sběru dat z elektronické i tištěné formy dotazníku.

6.3 Výzkumný vzorek

Výzkum byl prováděn prostřednictvím elektronického dotazníku a papírové formy dotazníku. Dotazníky vyplňovali Romové i respondenti neromského etnika napříč republikou. U některých romských případů byla potřeba asistence a dovysvětlení otázek v průběhu vyplňování. Nakonec se nám podařilo od Romů získat dostatečné množství dotazníků.

Tabulka 1. Celkový počet respondentů

Celkem respondentů	**102**

Otázka číslo 1: Vaše pohlaví:

Tabulka 2. Počet respondentů podle pohlaví

Pohlaví	**Počet respondentů**	**%**	**Romské etnikum**	**Romské etnikum %**	**Neromské etnikum**	**Neromské etnikum %**
Ženy	**52**	**50,98 %**	**23**	**46,94 %**	**29**	**54,72 %**
Muži	**50**	**49,02 %**	**26**	**53,06 %**	**24**	**45,28 %**
	102	**100,00 %**	**49**	**100,00 %**	**53**	**100,00 %**

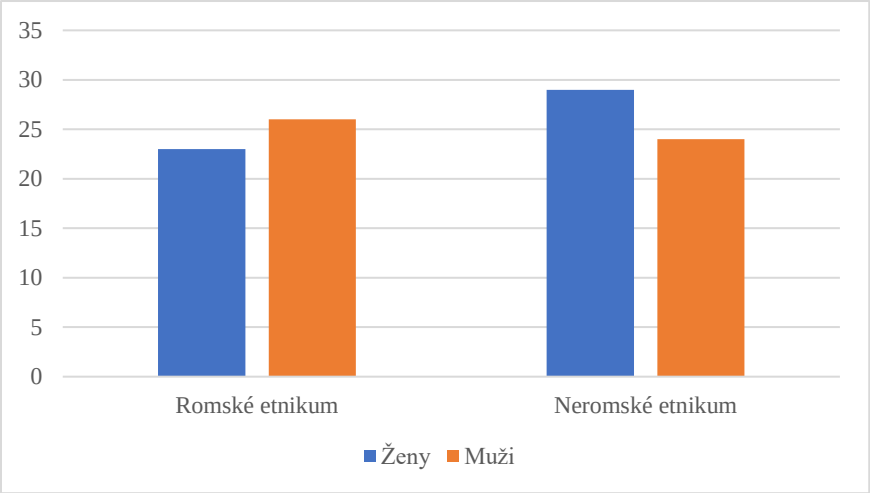

Graf 1. Respondenti rozděleni podle pohlaví na romské a neromské etnikum

Na dotazník odpovědělo celkem 102 respondentů. Z tohoto počtu bylo celkem 52 žen a 50 mužů. Ženy můžeme rozdělit na 23 romských a 29 žen jiného etnika. V případě mužů odpovídalo 26 romského etnika a 24 mužů neromského etnika.

Otázka číslo 2: Vaše věková kategorie:

Tabulka 3. Počet respondentů podle věkové kategorie

Věková kategorie	Počet respondentů	Romské etnikum	Romské etnikum %	Neromské etnikum	Neromské etnikum %
16 let - 15 let	27	18	36,73 %	21	39, 62 %
26 let - 35 let	29	10	20,41 %	11	20,75 %
36 let - 45 let	17	10	20,41 %	9	16,98 %
46 let - 60 let	21	8	16,33 %	7	13,21 %
61 let a více	8	3	6,12 %	5	9,44 %
	102	49	100,00 %	53	100,00 %

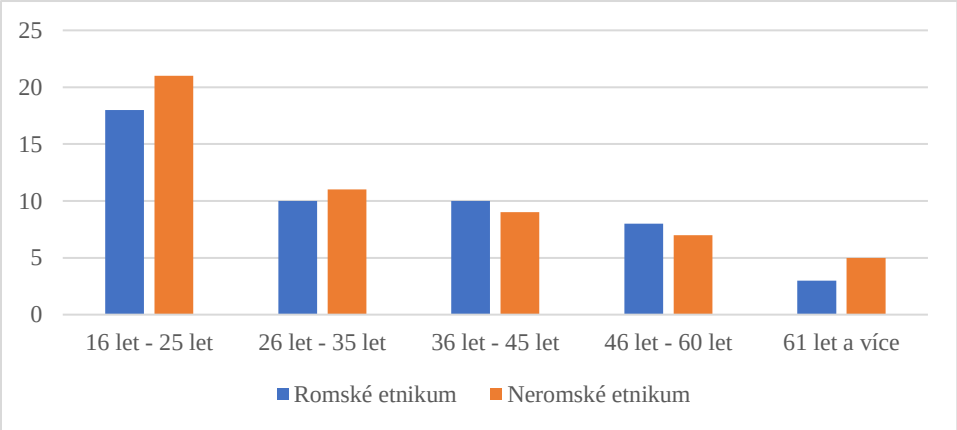

Graf 2. Respondenti rozděleni podle věkových kategorií na romské a neromské etnikum

Nejvíce věkově zastoupenou skupinou při součtu všech respondentů byla věková skupina 26 let – 35 let. Do této skupiny spadá 29 respondentů. Při rozdělení respondentů na romské a neromské etnikum se již prvenství věkové kategorie u romských respondentů liší. V případě romských respondentů je nejvíce zastoupená věková kategorie 16 – 25 let. Do této kategorie spadá 18 respondentů, což je v přepočtu na všechny romské respondenty 36,73 %. Naopak nejméně zastoupenou věkovou kategorií u romských respondentů je kategorie 61 let a více. Tuto kategorii označili pouze 3 romští respondenti. Tvoří tedy 6,12 % celkového počtu romských respondentů. Z grafu 2 vyplývá, že největší skupinu neromských respondentů tvoří věková kategorie 26 – 35 let. V přepočtu se jedná o 39,62 % celkového počtu neromských respondentů. Nejméně označenou kategorií zůstává – tak jako v případě romských respondentů věková kategorie 61 let a více (9,43 %).

Otázka číslo 3: Vaše dosažené vzdělání:

Tabulka 5. Počet respondentů podle dosaženého vzdělání

Dosažené vzdělání	Počet respondentů	Romské etnikum	Romské etnikum %	Neromské etnikum	Neromské etnikum %
Základní	15	14	28,57 %	1	1, 89 %
Středoškolské s výučním listem	30	26	53,06 %	4	7,55 %
Středoškolské s maturitou	30	8	16,33 %	22	41,51 %
Vyšší odborné	7	1	2,04 %	6	11, 32 %
Vysokoškolské	20	0	0,00 %	20	37,74 %
	102	49	100,00 %	53	100,00 %

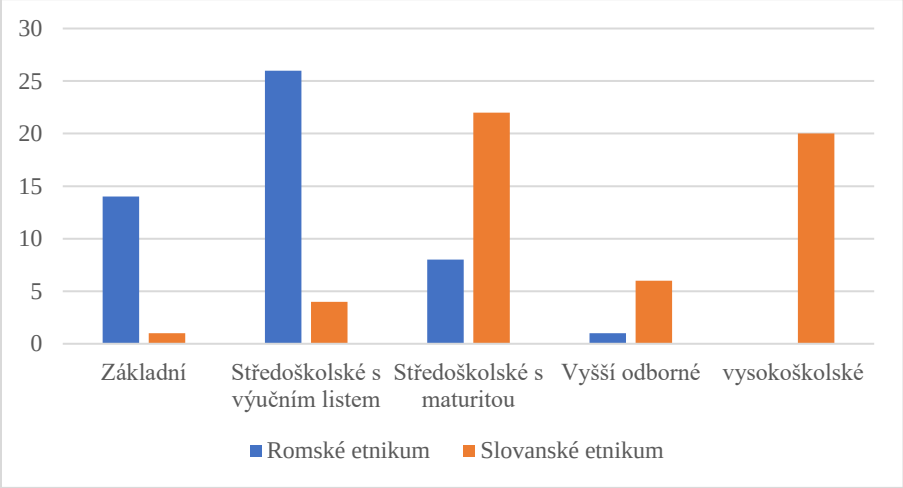

Graf 3. Respondenti rozděleni podle dosaženého vzdělání na romské a neromské etnikum

Z grafu 3 je patrné, že respondenti romského etnika mají menší dosažené vzdělání než respondenti jiného etnika. Například vysokoškolské vzdělání se u romských respondentů neobjevilo ani jednou. Naopak převažující vzdělání u romských respondentů je středoškolské s výučním listem. Toto vzdělání označilo celkem 26 romských respondentů (53,06 %). V případě neromských respondentů má prvenství středoškolské vzdělání s maturitou (22 respondentů a 41,51 %). Hned po tomto vzdělání následuje vzdělání vysokoškolské, které označilo 20 neromských respondentů, což je v přepočtu na neromské respondenty 37,74 %.

Otázka číslo 4: Vaše etnikum je:

Tabulka 4. Počet respondentů podle etnika

Etnikum	Počet respondentů	%
Romské	**49**	**48,03 %**
Slovanské	**49**	**48,03 %**
Na půl romské a slovanské	**3**	**2,96 %**
Germánské	**1**	**0,98 %**
	102	**100,00 %**

Na dotazník odpovědělo celkem 49 respondentů romských a 53 neromských. Z počtu 53 neromských respondentů zodpověděly 3 osoby, že je jejich etnikum na půl romské a na půl slovanské a 1 respondent odpověděl, že mu náleží etnikum germánské.

Otázka číslo 5: Váš rodinný stav:

Tabulka 6. Počet respondentů podle rodinného stavu

Rodinný stav	Počet respondentů	Romské etnikum	Romské etnikum %	Neromské etnikum	Neromské etnikum %
Svobodný / á	**37**	**13**	**26,53 %**	**24**	**45,28 %**
Ženatý / vdaná	**55**	**30**	**61,22 %**	**25**	**47,17 %**
Rozvedený / á	**6**	**3**	**6,12 %**	**3**	**5,66 %**
Ovdovělý / á	**4**	**3**	**6,12 %**	**1**	**1,89 %**
	102	**49**	**100,00 %**	**53**	**100,00 %**

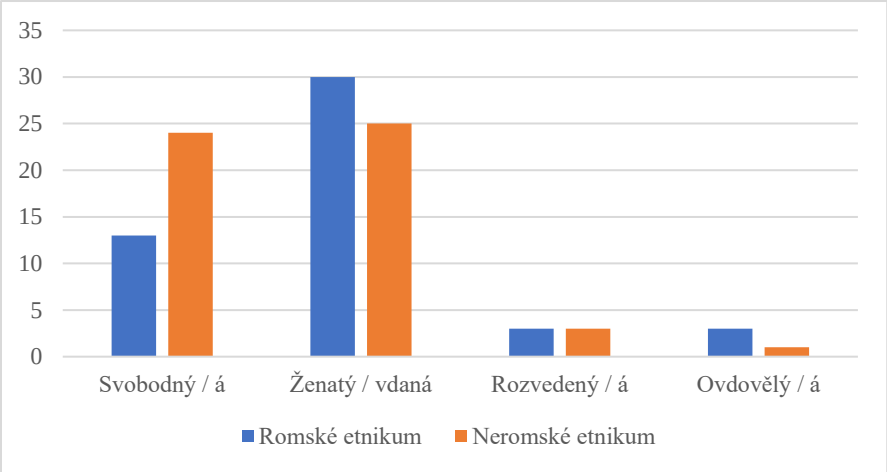

Graf 4. Respondenti rozděleni podle jejich rodinného stavu na romské a neromské etnikum

Graf 4 vypovídá o rodinném stavu respondentů. V obou případech je nejčastější odpovědí: „ženatý/vdaná“. Tuto možnost označilo celkem 55 respondentů. Což je více než polovina celkového počtu dotazovaných. Druhá nejčastější volba u neromských respondentů je odpověď: „svobodný / á“. Tuto možnost zvolilo v přepočtu na procenta 45,28 % respondentů. I přesto, že je tato odpověď u romských respondentů také na druhém místě, tak její počet odpovědí je podstatně nižší než u osob neromského etnika. Tuto odpověď označilo 13 romských respondentů (26,53 %). Poslední dvě možnosti jsou u všech etnik téměř shodné a rozdíl je zanedbatelný.

7 Výsledky výzkumného šetření

Otázka číslo 6: Žijete s:

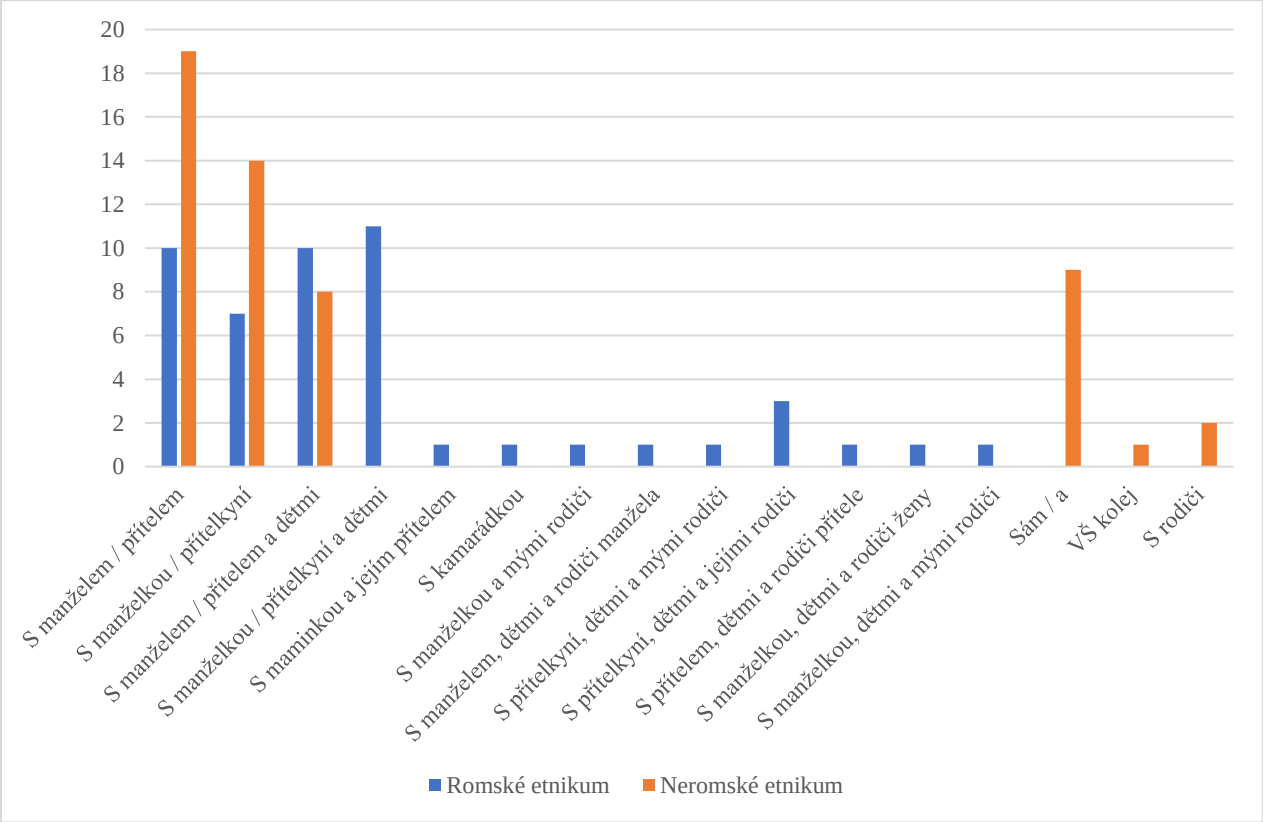

Graf 5. Respondenti rozděleni podle toho, s kým žijí na romské a neromské etnikum

Tabulka 7. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 6

Žijete s:	**Počet:**	**Lokálně %:**
S manželem / přítelem	10	20,83 %
S manželkou / přítelkyní	7	14,58 %
S manželem / přítelem a dětmi	10	20,83 %
S manželkou / přítelkyní a dětmi	11	22,92 %
S maminkou a jejím přítelem	1	2,08 %
S kamarádkou	1	2,08 %
S manželkou a mými rodiči	1	2,08 %
S manželem, dětmi a rodiči manžela	1	2,08 %
S přítelkyní, dětmi a mými rodiči	1	2,08 %
S přítelkyní, dětmi a jejími rodiči	3	2,08 %
S přítelem, dětmi a rodiči přítele	1	2,08 %
S manželkou, dětmi a rodiči ženy	1	2,08 %
S manželkou, dětmi a mými rodiči	1	2,08 %

Tabulka 8. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 6

Žijete s:	Počet:	Lokálně %:
S manželem / přítelem	19	35,85 %
S manželkou / přítelkyní	14	26,42 %
S manželem / přítelem a dětmi	8	15,09 %
Sám / a	9	13,21 %
VŠ koleje	1	1,89 %
S rodiči	2	1,89 %

Z grafu 5 je na první pohled zřejmé, že romští respondenti v hojném počtu využívali možnost vlastní odpovědi. V grafu máme tedy velmi pestrou škálu různých možností. Jediná možnost, která se u romských respondentů nevyskytla ani v jednom z případů je možnost, že by někdo z respondentů žil sám / a. Naopak u neromských respondentů je tato možnost zastoupena v 13,21 %. U romských respondentů byla nejčastější možnost, že respondenti žijí s manželkou / přítelkyní a dětmi. Tuto možnost zvolilo 11 respondentů (22,92 %). Nejzastoupenější kategorie v případě neromského etnika je, že respondenti žijí s manželem / přítelem. Tuto odpověď zvolilo 19 respondentů (35,85 %). Nejčastější odpovědí u všech respondentů je možnost soužití s manželem / přítelem. Tato kategorie získala celkem 29 odpovědí. Hned druhá nejčastější odpověď je soužití s manželkou / přítelkyní. Tuto odpověď zvolilo dohromady 21 respondentů.

Otázka číslo 7: Počet Vašich dětí je:

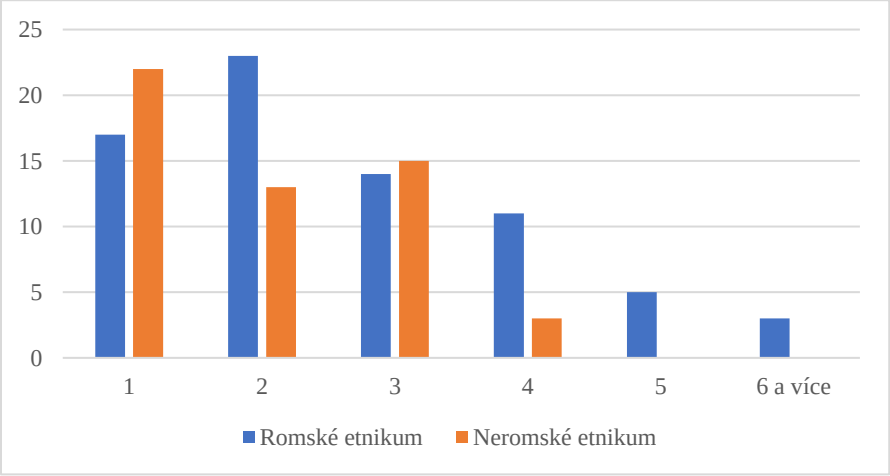

Graf 6. Počet dětí respondentů podle romského a neromského etnika

Tabulka 9. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 7

Počet Vašich dětí je:	Počet:	Lokálně %:
0	6	12,5 %
1	4	8,33 %
2	8	16,67 %
3	11	22,92 %
4	11	22,92 %
5	5	10,42 %
6 a více	3	6,25 %

Tabulka 10. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 7

Počet Vašich dětí je:	Počet:	Lokálně %:
0	22	41,51 %
1	13	24,53 %
2	15	28,30 %
3	3	5,66 %

V případě romských respondentů je viditelné, že jejich počet dětí je značně vyšší než počet dětí u neromských respondentů. U neromských respondentů, číslo dětí nepřesahuje počet 3. I číslo 3 zvolili pouze 3 neromští respondenti. Nejvíce odpovědí u neromských respondentů získala možnost: „0 dětí“. Tuto odpověď zvolilo celkem 22 neromských respondentů (41,51 %). Nejčastější počet dětí u romských respondentů jsou děti 3 a 4. Oba tyto počty dětí získaly stejný počet odpovědí. Tedy 11 a každá z těchto možností tvoří 22,92 % celkových romských odpovědí. Nejméně častou odpovědí u romských respondentů získala možnost: „6 a více dětí“ (3 romští respondenti).

OTÁZKY PRO ŽENY:

Otázka číslo 8: Máte podíl na řízení domácnosti (můžete rozhodovat o důležitých rodinných záležitostech jako jsou např. koupě nového auta, výběr dovolené, nákup dražší elektroniky, výběr střední školy pro potomka apod.)?

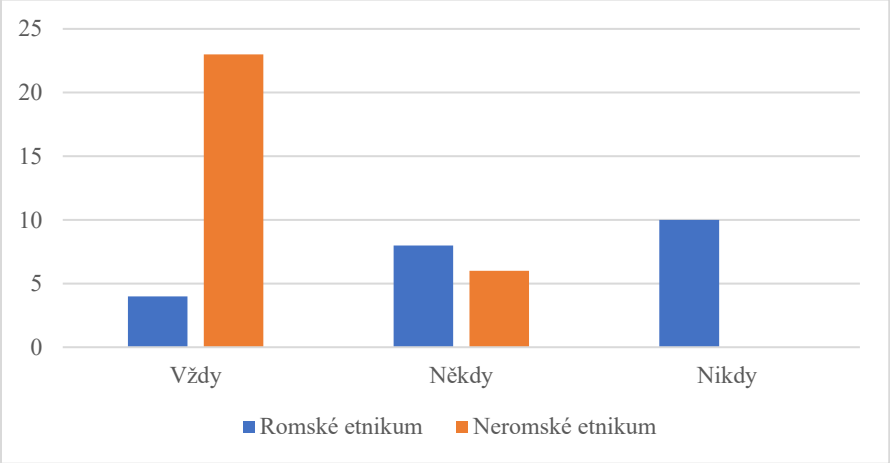

Graf 7. Podíl žen na řízení domácnosti rozdělen na romské a neromské respondentky

Tabulka 11. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 8

Máte podíl na řízení domácnosti?	Počet:	Lokálně %:
Vždy	4	18,18 %
Někdy	8	36,36 %
Nikdy	10	45,45 %

Tabulka 12. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 8

Máte podíl na řízení domácnosti?	Počet:	Lokálně %:
Vždy	23	79,31 %
Někdy	6	20,69 %
Nikdy	0	0,00 %

Zde můžeme vidět, že se grafy u romských a neromských respondentek značně liší. Zatímco u romských respondentek převažuje odpověď: „nikdy“ (45,45 %), u neromských respondentek tuto možnost žádná z žen nezvolila. U neromských žen na plné čáře vede odpověď: „vždy“. Tuto možnost zodpovědělo celkem 23 neromských respondentek

(79,31 %). Z obou grafů můžeme tedy vyčíst, že ženy neromského etnika mají větší možnost rozhodovat o řízení domácnosti.

Otázka číslo 9: Máte právo nakládat s rodinnými finančními prostředky?

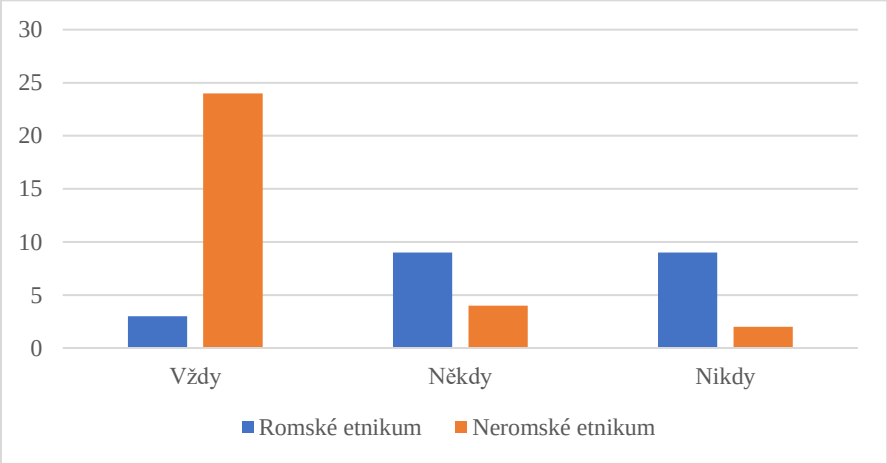

Graf 8. Právo ženy nakládat s rodinnými finančními prostředky rozdělen na romské a neromské respondentky

Tabulka 13. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 9

Máte právo nakládat s rodinnými finančními prostředky?	**Počet:**	**Lokálně %:**
Vždy	3	14,29 %
Někdy	9	42,86 %
Nikdy	9	42,86 %

Tabulka 14. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 8

Máte právo nakládat s rodinnými finančními prostředky?	**Počet:**	**Lokálně %:**
Vždy	24	80,00 %
Někdy	4	13,33 %
Nikdy	2	6,67 %

Nelze si nevšimnou rozdílnosti grafu 8. U žen neromského etnika naprosto jednoznačně převažuje možnost, ve které mají vždy právo nakládat s rodinnými finančními prostředky. Tuto možnost zvolilo 80 % všech neromských žen. U romských žen se

o prvenství dělí možnosti: „někdy“ a „nikdy“. Každou z těchto alternativ zvolilo 42,86 % romských žen.

Otázka číslo 10: Kdo má podle Vás ve Vaší domácnosti poslední slovo?

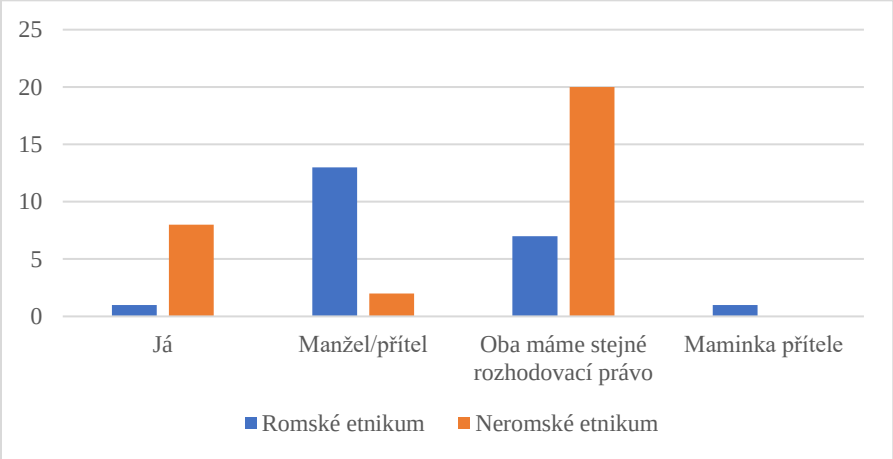

Graf 9. Poslední slovo v domácnosti podle romských a neromských respondentek

Tabulka 15. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 10

Kdo má podle Vás ve Vaší domácnosti poslední slovo?	Počet:	Lokálně %:
Já	1	4,55 %
Manžel/přítel	13	31,82 %
Oba máme stejné rozhodovací právo	7	31,82 %
Maminka přítele	1	4,55 %

Tabulka 16. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 10

Kdo má podle Vás ve Vaší domácnosti hlavní a poslední slovo?	Počet:	Lokálně %:
Já	8	26,67 %
Manžel/přítel	2	6,67 %
Oba máme stejné rozhodovací právo	20	66,67 %

Podle romských žen má v jejich domácnosti z 59,09 % poslední slovo jejich manžel / přítel. Tato možnost je v případě neromských respondentek nejméně zastoupená. Tvoří ji pouhých 6,67 % odpovědí. V případě neromských žen jednoznačně převažuje možnost, že

v domácnosti mají oba partneři stejné rozhodovací právo. Tato odpověď tvoří 66,67 % všech odpovědí neromských žen.

Otázka číslo 11: Máte svůj volný čas, který věnujete opravdu jen sama sobě? (návštěva kadeřníka, nákup oblečení, čtení knihy, sport, relaxace …)

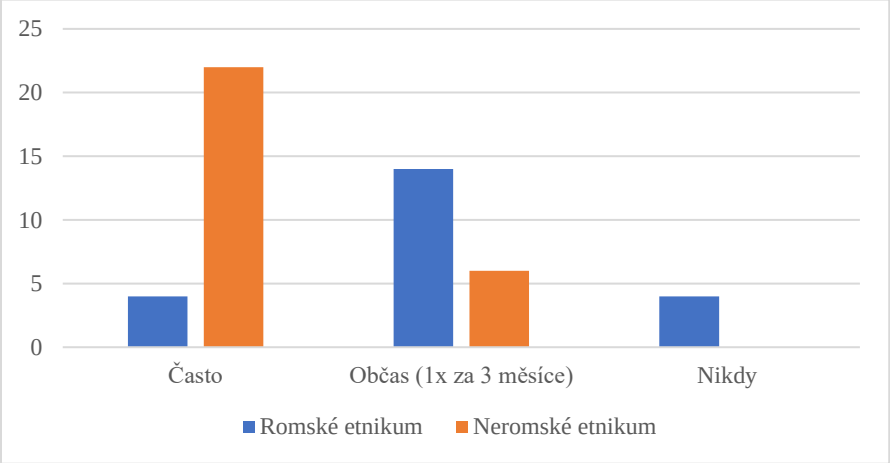

Graf 10. Volný čas žen podle romských a neromských respondentek

Tabulka 17. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 11

Máte svůj volný čas?	**Počet:**	**Lokálně %:**
Často	4	18,18 %
Občas (1x za 3 měsíce)	14	63,64 %
Nikdy	4	18,18 %

Tabulka 18. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 11

Máte svůj volný čas?	**Počet:**	**Lokálně %:**
Často	22	78,57 %
Občas (1x za 3 měsíce)	6	21,43 %
Nikdy	0	0,00 %

V této otázce můžeme opět pozorovat velké rozdíly mezi romskými a neromskými ženami. U romských žen je nečastější odpovědí, že mají svůj volný čas pouze občas (63,64 %). Naopak u neromských žen převažuje odpověď, že svůj volný čas například k relaxaci mají dle jejich názoru často (78,57 %). Odpověď: „nikdy“ není u neromských žen vůbec zastoupena. V případě romských žen je zastoupena v 18,18 %.

Otázka číslo 12: Přispíváte vlastní částkou do rodinného rozpočtu?

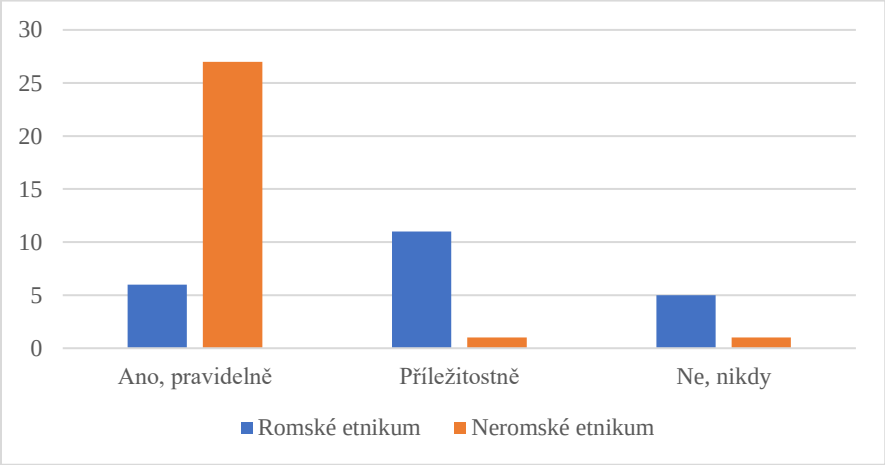

Graf 11. Přispívání neromských žen do rodinného rozpočtu

Tabulka 19. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 12

Přispíváte vlastní částkou do rodinného rozpočtu?	**Počet:**	**Lokálně %:**
Ano, pravidelně	6	27,27 %
Příležitostně	11	50,00 %
Ne, nikdy	5	22,73 %

Tabulka 20. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 12

Přispíváte vlastní částkou do rodinného rozpočtu?	**Počet:**	**Lokálně %:**
Ano, pravidelně	27	93,10 %
Příležitostně	1	3,45 %
Ne, nikdy	1	3,45 %

Neromské ženy dle našeho výzkumu přispívají do rodinného rozpočtu pravidelně. Tuto odpověď zvolila drtivá většina neromských respondentek (93,1 %). Zbylé dvě odpovědi mají u neromských žen stejně nízké zastoupení (345 %). V případě žen romských je převažující odpovědí taková, že do rodinného rozpočtu přispívají příležitostně (50 %). Zbylé dvě možnosti jsou od sebe vzdáleny pouhým jedním hlasem.

OTÁZKY PRO MUŽE:

Otázka číslo 13: Dáváte své ženě/přítelkyni prostor při řízení domácnosti (např. při rozhodování o důležitých rodinných záležitostech jako jsou např. koupě nového auta, výběr dovolené, nákup dražší elektroniky, výběr střední školy pro potomka apod.)?

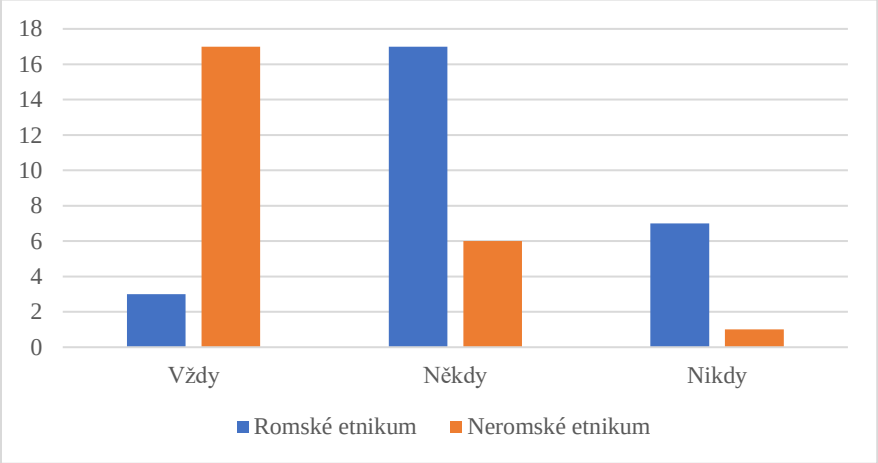

Graf 12. Muži dávající své ženě prostor v řízení domácnosti s rozdělením na romské a neromské respondenty

Tabulka 21. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 13

Dáváte své žene/ přítelkyni prostor pro řízení domácnosti?	**Počet:**	**Lokálně %:**
Vždy	3	11,11 %
Někdy	17	62,96 %
Nikdy	7	25,93 %

Tabulka 22. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 13

Dáváte své žene/ přítelkyni prostor pro řízení domácnosti?	**Počet:**	**Lokálně %:**
Vždy	17	70,83 %
Někdy	6	25,00 %
Nikdy	1	4,17 %

V grafu 12 můžeme pozorovat, že muži romského etnika nechávají své ženy z 62,96 % rozhodovat pouze někdy a hned další nejčastější odpovědí je, že své ženy nenechávají rozhodovat nikdy. Tato odpověď tvoří 25,93 %. Naopak u neromských mužů je jednoznačnou

a převažující odpovědí, že svým ženám dávají vždy vlastní prostor v řízení domácnosti. Tato varianta odpovědi získala 70,83 %. Možnost: „nikdy“ nezískala v případě neromských mužů ani jeden hlas.

Otázka číslo 14: Má Vaše žena/přítelkyně právo nakládat s rodinnými finančními prostředky?

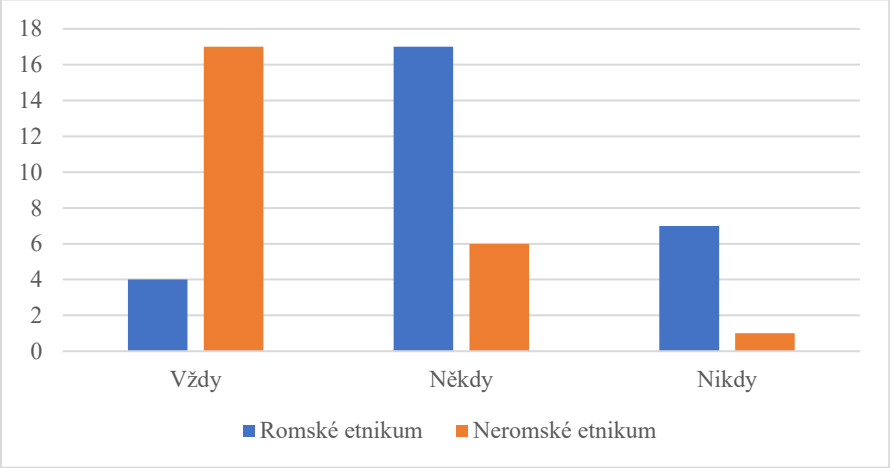

Graf 13. Právo nakládání s rodinnými finančními prostředky ženy podle jejího manžela / přítele s rozdělením na romské a neromské respondenty

Tabulka 23. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 14

Má Vaše žena právo nakládat s rodinnými finančními prostředky?	Počet:	Lokálně %:
Vždy	4	14,29 %
Někdy	17	60,71 %
Nikdy	7	25,00 %

Tabulka 24. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 14

Má Vaše žena právo nakládat s rodinnými finančními prostředky?	Počet:	Lokálně %:
Vždy	17	70,83 %
Někdy	6	25,00 %
Nikdy	1	4,17 %

Graf této otázky je téměř totožný s výsledky předchozí dotazníkové otázky. I v tomto případě u romských respondentů vítězí možnost: „někdy“. Tuto variantu zvolilo celkem 17 respondentů, což je 60,71 % celkového počtu romských dotazovaných mužů. Odpovědí

s nejmenším počtem hlasů byla varianta, že žena romského muže může vždy nakládat s rodinnými finančními prostředky. Tuto variantu zvolilo 14,29 % romských respondentů (14). U neromských mužů byla tato odpověď zastoupena v 70,83 %.

Otázka číslo 15: Kdo má podle Vás ve Vaší domácnosti hlavní a poslední slovo?

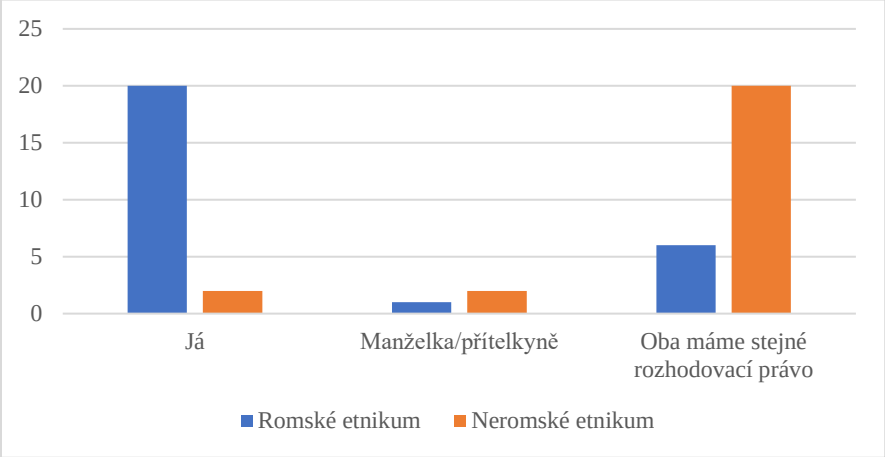

Graf 14. Poslední slovo v domácnosti podle mužů s rozdělením na romské a neromské etnikum

Tabulka 25. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 15

Kdo má podle Vás ve Vaší domácnosti hlavní a poslední slovo?	Počet:	Lokálně %:
Já	20	74,07 %
Manželka/přítelkyně	1	3,70 %
Oba máme stejné rozhodovací právo	6	22,22 %

Tabulka 26. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 15

Kdo má podle Vás ve Vaší domácnosti hlavní a poslední slovo?	Počet:	Lokálně %:
Já	2	8,33 %
Manželka/přítelkyně	2	8,33 %
Oba máme stejné rozhodovací právo	20	83,34 %

Podle romských respondentů mají v rodině poslední slovo muži. Tuto možnost zvolilo 74,07 % celkového počtu romských respondentů. Další nejčastější variantou, byť s větším rozdílem, byla možnost, že muž i žena mají v rodině stejné rozhodovací právo. Tuto variantu

zvolilo 22,22 % romských respondentů. V případě neromských respondentů zvolilo možnost stejného rozhodovacího práva 79,17 % respondentů. Jedná se tedy o nejvíce zastoupenou odpověď u neromských mužů.

Otázka číslo 16: Má Vaše žena/přítelkyně svůj volný čas, který věnuje opravdu jen sama sobě? (návštěva kadeřníka, nákup oblečení, čtení knihy, sport, relaxace …)

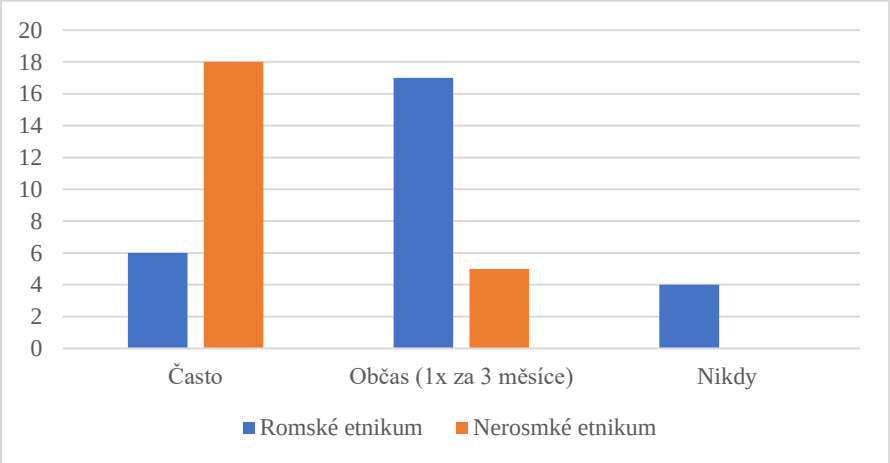

Graf 15. Volný čas ženy romského muže

Tabulka 27. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 16

Máte Vaše žena / přítelkyně svůj volný čas?	Počet:	Lokálně %:
Často	6	22,22 %
Občas (1x za 3 měsíce)	17	62,96 %
Nikdy	4	14,81 %

Tabulka 28. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 16

Máte Vaše žena / přítelkyně svůj volný čas?	Počet:	Lokálně %:
Často	18	78,26 %
Občas (1x za 3 měsíce)	5	21,74 %
Nikdy	0	0,00 %

Romští i neromští muži nejčastěji volili varianty, které sdělují, že má žena svůj volný čas buď často, nebo občas. V případě romských respondentů je nejčastější možností: „občas (1x za 3 měsíce)“. Takto zodpovědělo 17 romských mužů (62,96 %). Variantu, ve které mají ženy svůj volný čas často uvedlo 73,91 % neromských respondentů (18).

Otázka číslo 17: Přispívá Vaše žena/přítelkyně vlastní částkou do rodinného rozpočtu?

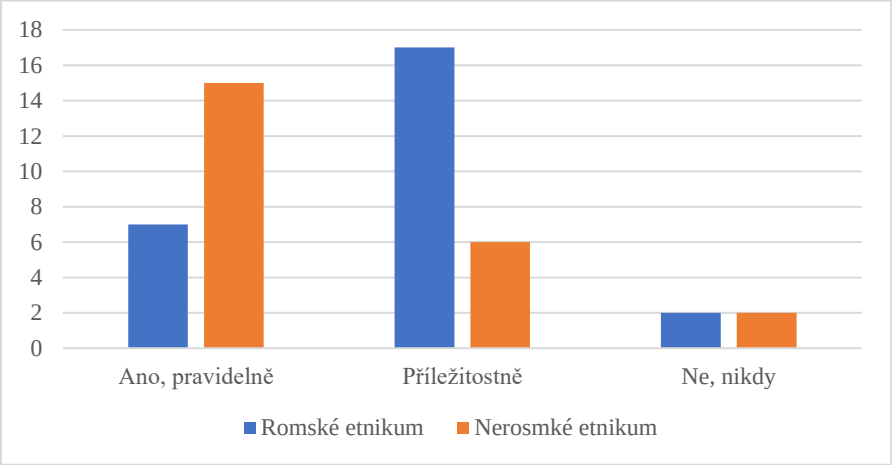

Graf 16. Přispívání ženy romského a neromského muže do rodinného rozpočtu

Tabulka 29. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 17

Přispívá Vaše žena/ přítelkyně vlastní částkou do rodinného rozpočtu?	**Počet:**	**Lokálně %:**
Ano, pravidelně	7	26,93 %
Příležitostně	17	65,38 %
Ne, nikdy	2	7,69 %

Tabulka 30. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 17

Přispívá Vaše žena/ přítelkyně vlastní částkou do rodinného rozpočtu?	**Počet:**	**Lokálně %:**
Ano, pravidelně	15	65,22 %
Příležitostně	6	26,00 %
Ne, nikdy	2	8,70 %

Muži romského i neromského etnika shodně označili variantu, že žena nepřispívá nikdy do rodinného rozpočtu pouze dvakrát. Tato varianta tedy dohromady získala 4 hlasy všech respondentů. Podle romských mužů jejich ženy do rodinného rozpočtu přispívají pouze příležitostně (65,38 %). Ženy neromských mužů přispívají do rodinného rozpočtu zcela pravidelně. Takto odpovědělo 15 neromských respondentů.

7.1 Srovnání vybrané otázky našeho výzkumu s výzkumem o postavení romských žen v ČR (Slovo 21, z.s.)

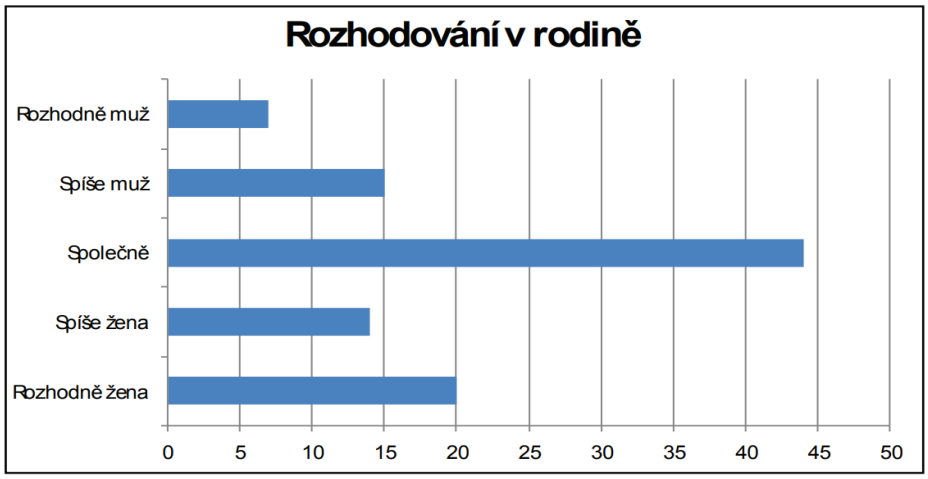

Obrázek 1. Rozhodování romských respondentek v rodině (Slovo 21, 2014)

Podle romských respondentek z výzkumu s názvem: „Výzkum o postavení romských žen v České republice“, který probíhal v roce 2014, v romské domácnosti muž i žena mají stejné rozhodovací právo. Dokonce hned vzápětí následuje varianta, že v domácnosti rozhoduje rozhodně žena. Výzkumu se účastnilo celkem 600 romských žen.

„*U otázek, kdy jsme se snažili zjistit situaci s pohlavní (ne)rovností, respondentky uváděly, že u nich v rodině rozhodují společně žena a muž (44 %), poté spíše nebo rozhodně žena (34 %), zatímco 22 % respondentek udává spíše nebo rozhodně muže (rozhodně muž pouze 7 %).*“ (Slovo 21, z.s., 2014, s.17)

Z našeho výzkumu vyplývá (Graf 9), že romské ženy vnímají, že v jejich domácnosti rozhoduje její manžel / přítel. Takto odpovědělo 59,09 % našich respondentek. Výsledky těchto dvou výzkumů se tedy liší.

7.2 Potvrzení / vyvrácení výzkumných předpokladů

Výzkumný předpoklad 1

Předpokládáme, že ženy romského etnika nemají v rodině takové rozhodovací, nebo spolurozhodovací právo jako ženy jiného etnika.

Abychom v tomto případě mohli vyhodnotit, jestli je náš výzkumný předpoklad správný nebo chybný, musíme nejdříve porovnat odpovědi dotazníkových otázek číslo 8 a 13 Na otázku 8 odpovídaly pouze ženy a na otázku 13 odpovídali pouze muži.

V otázce číslo 8 je zřejmé, že romské ženy samy vnímají, že v případě rozhodování o důležitých věcech v domácnosti nemají rozhodovací právo. Možnost „vždy" označilo jen 18,18 %. Převažuje počet respondentek, které v domácnosti nemají podíl na řízení domácnosti nikdy (45,45 %). Naopak u neromských žen je evidentní, že mají z velké většiny vždy podíl na rozhodování o rodinných důležitých věcech. Tuto variantu zvolilo 79,31 % neromských respondentek. Z toho vyplývá, že romské ženy nemají takové právo rozhodovat jako jejich protějšky. V případě neromských žen je tomu zcela naopak. Na otázku 13 odpovídali muži. Z grafu 12 můžeme vyčíst odpověď romských mužů, kteří na výzkumnou otázku odpovídali nejčastější možností, že svou ženu nechávají rozhodovat o důležitých rodinných věcech pouze „někdy" (62,96 %). Možnost „vždy" získala jen 3 odpovědi. Naopak tomu je u neromských mužů. Ti podle nich nechávají své ženě prostor v rozhodování vždy (70,83 %)

Z obou otázek, ať z ženské sekce, nebo mužské sekce otázek vyplývá, že náš Výzkumný předpoklad 1 byl pravdivý a romské ženy dle našeho výzkumu opravdu nemají tak velké rozhodovací právo, nebo prostor při rozhodování jako ženy neromské.

Výzkumný předpoklad 2

Předpokládáme, že ženy romského etnika nemohou nakládat s rodinnými finančními prostředky do takové míry jako ženy jiného etnika.

K potvrzení nebo vyvrácení tohoto předpokladu musíme porovnat dotazníkové otázky číslo 9 a 14. Romské ženy na otázku 9 odpověděly, že mají právo nakládat z finančními prostředky pouze někdy (42,86 %) a nikdy (42,86 %). Tyto výsledky můžeme názorně vidět i v grafu 7. Neromské ženy mají podle našeho šetření naopak právo nakládat s rodinnými

finančními prostředky vždy (80 %). Muži ve své otázce 14 odpovídali velmi podobně jako ženy. Podle romských mužů mají jejich ženy právo nakládat s rodinnými finanční prostředky pouze někdy (60,71 %). Neromští muži (Graf 13) odpovídali, že ze 70,83 % jejich ženy mohou nakládat s rodinnými finančními prostředky vždy.

Výzkumný předpoklad 2 byl podle výsledků našeho dotazníkového šetření opět pravdivý. Tzn., že ženy romského etnika nemohou nakládat s rodinnými finančními prostředky do takové míry jako ženy jiného etnika.

Výzkumný předpoklad 3

Předpokládáme, že romská žena se nebude podílet tak často na rodinném rozpočtu jako žena neromská.

K utvrzení pravdivosti, nebo vyvrácení našeho tvrzení porovnáme dotazníkové otázky číslo 12 a 17. Obě otázky řeší, jak často žena přispívá do rodinného rozpočtu, případně jestli nepřispívá vůbec. Na otázku číslo 12 odpovídaly ženy (Graf 11). 50 % romských respondentek tvrdí, že do rodinného rozpočtu přispívají příležitostně. Druhou nejčastější odpovědí romských žen byla, že do rodinného rozpočtu přispívají pravidelně (27,27 %). 93,1 % žen jiného etnika tvrdí, že do rodinného rozpočtu přispívají zcela pravidelně. Muži ve své dotazníkové otázce 17 (Graf 16) opět odpovídali podobně jako ženy ve své otázce 12. Podle romských mužů ženy do rodinného rozpočtu připívají příležitostně (65,38 %). Muži jiného etnika nejčastěji zodpověděli, že jejich ženy do rodinného rozpočtu přispívají pravidelně (65,22 %).

Podle našeho porovnání lze říci, že Výzkumný předpoklad 3 byl pravdivý a romská žena se nepodílí na rodinném rozpočtu tak často jako žena jiného etnika.

Výzkumný předpoklad 4

Předpokládáme, že v domácnosti romských žen bude mít hlavní slovo muž.

Další sada dvou otázek k potvrzení nebo vyvrácení našeho výzkumného předpokladu se týká hlavního a posledního slova v domácnosti. Podle romských žen (otázka číslo 10) primárně rozhoduje v domácnosti manžel / přítel (59,09 %). V případě neromských žen mají oba partneři v domácnosti stejné rozhodovací právo (66,67 %). V mužské verzi (otázka číslo 15) šetření dopadlo shodně s odpověďmi žen. Podle romského muže má hlavní slovo v rodině

on (74,07 %). V případě neromských respondentů je opět na první příčce odpověď, že oba partneři rozhodují stejně.

Z porovnání a vyhodnocení obou otázek vyplývá, že náš Výzkumný předpoklad 4 byl správný a v domácnosti romských žen má skutečně poslední a hlavní slovo podle našeho dotazníkového šetření muž.

8 Závěr

Bakalářská práce se zabývá životem současných Romů s akcentem na postavení romských žen.

Teoretická část se skládá z 5 hlavních kapitol. První kapitola se věnuje obecnému názvosloví souvisejícímu s našim tématem bakalářské práce. V druhé kapitole se zabýváme romskou kulturou, kam mimo jiné patří i jazyk Romů nebo jejich nezaměnitelný význam rodiny. Jelikož naše práce je zaměřena na postavení romských žen, tak jsou ženám věnovány celé dvě velké kapitoly. Kapitola tři se zabývá ženami v historickém kontextu a kapitola čtyři je věnovaná jen ženám romského etnika. V páté kapitole jsme provedli rešeršní šetření v zahraničním měřítku.

Hlavním cílem empirické části bakalářské práce bylo zjistit, jaké postavení a rozhodovací hlasy mají romské ženy v porovnání s ženami jiného etnika. Data pro náš výzkum byla shromážděna pomocí dotazníkového šetření, na který odpovědělo celkem 102 respondentů. Dotazník obsahoval celkem 17 otázek, z nichž 7 otázek bylo určeno pro muže i ženy, 5 otázek pouze pro ženy a 5 otázek jen pro muže. Všechny otázky jsme porovnávali mezi romskými i neromskými respondenty. Na začátku výzkumu jsme si určili výzkumné cíle a naše výzkumné předpoklady. Ze sběru dat se nám prokázalo, že všechny naše výzkumné předpoklady byly správné a romské ženy mají menší rozhodovací právo v rodině než ženy jiného etnika. Rovněž se potvrdilo, že ženy nepřispívají do rodinného rozpočtu tak často jako ženy neromské, nebo že v domácnosti romské ženy má hlavní a poslední slovo muž. Výsledky otázek mužů se velmi často shodovaly s výsledky konkrétních otázek žen. Romští muži měli téměř shodné odpovědi s romskými ženami a muži jiného etnika měli téměř totožné výsledky s ženami neromského etnika.

Souhrn

Bakalářská práce se zabývá životem současných Romů a postavením romských žen. Obsahuje dvě hlavní části, z nichž první část je teoretická. V teoretické části se věnujeme pěti kapitolám, které vedou k přiblížení dané problematiky. Tyto kapitoly jsou: Definice základních pojmů, Kultura Romů, Postavení žen v historickém kontextu, Postavení romské ženy ve společnosti a poslední kapitola je věnována rešeršnímu šetření zejména ze zahraničních zdrojů.

Druhá část práce je věnována výzkumu. Našim výzkumným cílem bylo zjistit jaké postavení a rozhodovací hlasy v rodině mají romské ženy a jak se tyto výsledky liší od žen jiného etnika. Sběr dat byl proveden pomocí dotazníku, na který odpovědělo celkem 102 respondentů. Všechny otázky dotazníku jsou porovnané mezi romskými a neromskými respondenty. Všech 17 otázek je znázorněno i graficky pomocí tabulkového editoru Excel 2016.

Summary

This bachelor thesis deals with the today´s Roma lifestyle with an emphasis on the status of Romani women. It contains two main parts. The first part is theoretical one. We focus there on five chapters which lead us to an approach to the issue. There are these chapters: The Definition of Basic Terms, The Roma Culture, The Position of Women in Historical Context, The Position of Romani Women in Society and the last but not least is the chapter of academic research. Especially from foreign sources.

The second part of the work is devoted to a research. Our research goal was to find out what position and and decision-making voices of Romani women have in the family and how these results differ from women of other ethnicities. Data collection was performed using a questionnaire, which was answered by a total of 102 respondents. All questions of the questionnaire are compared between Roma and non-Roma respondents. All 17 questions are also shown graphically using the editor Excel 2016.

Seznam použité bibliografie

- ARKANDE, *Pojďme zkusit definovat náboženství*. Ateisté ČR [online]. Praha, 2012 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: https://www.osacr.cz/2012/10/15/pokusme-se-definovat-nabozenstvi/
- BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005. ISBN 80-86429-38-5.
- BEAUVOIR, Simone de. *Druhé pohlaví: [(výbor)]*. Překlad Josef KOSTOHRYZ, překlad Hana UHLÍŘOVÁ. 3. vyd. Praha: Orbis, 1967. [cit. 2022-02-21]. 410 s., sv. 55.
- BOURDIEU, Pierre. Handbook of theory and research for the sociology of education: The Forms of Capital. In J. G. Richardson (Ed.) [online]. New York: Greenwood, 1986 [cit. 2022-03-19]. Dostupné z: file:///C:/Users/Tereza/Downloads/AJERCulturalMismatchRomaVL.pdf
- DAVIDOVÁ, Eva. *Romano Drom 1945-1990*. Olomouc: UP. Olomouc, 2003. ISBN 80-244–0524-5.
- DECARLI VALDROVÁ, Jana, Abc feminismu: Genderové stereotypy. Brno: NESEHNUTÍ, 2004. ISBN 80-903228-3-2.
- DOSTÁLOVÁ, Barbora. Zvyky a životní styl současných Romů. Praha, 2007. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce PhDr. Marie Hlaváčová
- FRÝDLOVÁ, Pavla a Kateřina JONÁŠOVÁ. Hnízdo feminismu - 30 let Gender Studies [online]. Praha: Heinrich Böll Stiftung, 2022, 2.2.2022 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: https://cz.boell.org/cs/2022/02/02/hnizdo-feminismu-30-let-gender-studies-0
- HORVÁTHOVÁ, Jana. Kapitoly z dějin Romů. Lidové noviny [online]. Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s., 2002, 88 [cit. 2022-02-21]. Dostupné z: https://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/d01kapitoly.pdf
- Chráska, CSC., prof. PhDr. Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978 – 80-247-1369-4.

- IVANOVÁ, Kateřina, Jana KUTNOHORSKÁ a Lenka ŠPIRUDOVÁ. *Multikulturní ošetřovatelství I*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1212-1. Str.15-16.Začátek formuláře
- JAKOUBEK, Marek. *ROMOVÉ – KONEC NEJEDNOHO MÝTU*. Praha: Socioklub, 2004, 241.
- JANÁČEK, Josef. *Ženy české renesance*. Československý spisovatel, 1976. ISBN 22-014-77.
- KAŠTÁNKOVÁ, Markéta a Jarmila BALÁŽOVÁ. Náboženství Romů. *Romové v České republice* [online]. 2000, 26.2.2000 [cit. 2022-02-21]. Dostupné z: https://romove.radio.cz/cz/clanek/18147
- KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 1992. ISBN 80-901059-7-1.
- KRISTOVÁ, Markéta Kaštánková. Mládí. *Český rozhlas* [online]. 2017, 5.6.2017 [cit. 2022-02-24]. Dostupné z: https://radiozurnal.rozhlas.cz/mladi-8106617
- L. WATSON, Helen a Soo DOWNE. Discrimination against childbearing Romani women in maternity care in Europe: a mixed-methods systematic review: Reproductive Health [online]. BioMED Central, 2017 [cit. 2022-03-19]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/312104270_Discrimination_against_childbearing_Romani_women_in_maternity_care_in_Europe_a_mixed-methods_systematic_review/link/5fc4cb73a6fdcc6cc6851967/download
- LAMBREV, Veselina. Cultural Mismatch in Roma Parents' Perceptions: The Role of Culture, Language, and Traditional Roma Values in Schools: University of Hawai'i at Manoa. Alberta Journal of Educational Research [online]. 2015 [cit. 2022-03-19]. Dostupné z: file:///C:/Users/Tereza/Downloads/AJERCulturalMismatchRomaVL.pdf
- LAWLESS, Robert. *Co je to kultura: Concept of culture*, 1979. Votobia, 1996. ISBN 80-7198-106-0.
- LINHART, Jiří a kolektiv. *Slovník cizích slov:* pro nové století. Litvínov: Dialog, 2004. ISBN 80-85843-61-7.
- MÜLLER, Karel. Ženská otázka v V. a IV. stol. před Kr [online]. 1905 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/23439398
- NEUMANN, Stanislav Kostka. *Dějiny ženy: Populárně sociologické, etnologické a kulturně historické kapitoly*. Praha: Knižní klub, 2000. ISBN 80-242-0249-2

- PLAZA DEL PINO, Fernando Jesús, Oscar ARROGANTE, Juana Inés GALLEGO-GÓMEZ, Agustín Javier SIMONELLI-MUÑOZ a Diana JIMÉNEZ-RODRÍGUEZ. Romani Women and Health: The Need for a Cultural-Safety Based Approach [online]. 2022, 10 [cit. 2022-03-18]. Dostupné z: Romani Women and Health: The Need for a Cultural-SafetyBased Approach
- PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: Teorie-praxe-výzkum.* Praha: ISV nakladatelství, 2000. ISBN 80-85866-72-2.
- SLÁNSKÁ, Nataša. Nerovné postavení žen ve středověku: Domácí násilí a ošklivé do kláštera [online]. VLTAVA LABE MEDIA a.s, 2020 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: https://www.dotyk.cz/magazin/postaveni-zeny-ve-stredoveku-30000415.html
- SLOVO 21, Z.S. a. Výzkum o postavení romských žen v České republice. Praha:: Slovo 21, 2014. ISBN 978-80-904327-9-6.
- *Sociální determinanty zdraví u romské populace: Social determinants of health in the Romani population* [online]. In: HAJDUCHOVÁ, Hana a David URBAN. České Budějovice, 2021, s. 6 [cit. 2022-02-21]. ISSN 1804-7122. Dostupné z: https://kont.zsf.jcu.cz/pdfs/knt/2014/01/07.pdf
- SOKÁČOVÁ, Linda. *Stručná historie feminismu:* O ženách, mužích, feminismu a gender studies [online]. Gender Studies o.p.s, 2003 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: https://web.feminismus.cz/historie.shtml
- SVOBODA, Daniel. Geografie obyvatelstva a sídel – Lidské rasy, národy, jazyky a písma. *Zeměpisný web Daniela Svobody* [online]. Praha, 2007 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: https://ostrava.educanet.cz/www/zemepis/vyuka/kvinta/lidske_rasy_a_narody_jazyky_a_pisma.htm
- TOMÁŠ, Fišer. Křesťanství u Romů. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. Brno: Wikimedia Foundation, 2018 [cit. 2022-02-21]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Křesťanství_u_Romů
- VIVIAN, Carrie a Lauren DUNDES. The Crossroads of Culture and Health Among the Roma (Gypsies) [online]. 2004 [cit. 2022-03-18].

Seznam tabulek

Tabulka 1. Celkový počet respondentů

Tabulka 2. Počet respondentů podle pohlaví

Tabulka 3. Počet respondentů podle věkové kategorie

Tabulka 4. Počet respondentů podle etnika

Tabulka 5. Počet respondentů podle dosaženého vzdělání

Tabulka 6. Počet respondentů podle rodinného stavu

Tabulka 7. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 6

Tabulka 8. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 6

Tabulka 9. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 7

Tabulka 10. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 7

Tabulka 11. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 8

Tabulka 12. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 8

Tabulka 13. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 9

Tabulka 14. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 8

Tabulka 15. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 10

Tabulka 16. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 10

Tabulka 17. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 11

Tabulka 18. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 11

Tabulka 19. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 12

Tabulka 20. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 12

Tabulka 21. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 13

Tabulka 22. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 13

Tabulka 23. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 14

Tabulka 24. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 14

Tabulka 25. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 15

Tabulka 26. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 15

Tabulka 27. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 16

Tabulka 28. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 16

Tabulka 29. Odpovědi romských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 17

Tabulka 30. Odpovědi neromských respondentů na dotazníkovou otázku číslo 17

Seznam grafů

Graf 1. Respondenti rozděleni podle pohlaví na romské a neromské etnikum

Graf 2. Respondenti rozděleni podle věkových kategorií na romské a neromské etnikum

Graf 3. Respondenti rozděleni podle dosaženého vzdělání na romské a neromské etnikum

Graf 4. Respondenti rozděleni podle jejich rodinného stavu na romské a neromské etnikum

Graf 5. Respondenti rozděleni podle toho, s kým žijí na romské a neromské etnikum

Graf 6. Počet dětí respondentů podle romského a neromského etnika

Graf 7. Podíl žen na řízení domácnosti rozdělen na romské a neromské respondentky

Graf 8. Právo ženy nakládat s rodinnými finančními prostředky rozdělen na romské a neromské respondentky

Graf 9. Poslední slovo v domácnosti podle romských a neromských respondentek

Graf 10. Volný čas žen podle romských a neromských respondentek

Graf 11. Přispívání neromských žen do rodinného rozpočtu

Graf 12. Muži dávající své ženě prostor v řízení domácnosti s rozdělením na romské a neromské respondenty

Graf 13. Právo nakládání s rodinnými finančními prostředky ženy podle jejího manžela / přítele s rozdělením na romské a neromské respondenty

Graf 14. Poslední slovo v domácnosti podle mužů s rozdělením na romské a neromské etnikum

Graf 15. Volný čas ženy romského muže

Graf 16. Přispívání ženy romského a neromského muže do rodinného rozpočtu

Seznam obrázků

Obrázek 1. Rozhodování romských respondentek v rodině (Slovo 21, 2014)

Přílohy

Příloha I – dotazník

Dotazník

Vážená paní, vážený pane,

jmenuji se Tereza Nováková a jsem studentkou 3. ročníku oboru Výchova ke zdraví se zaměřením na vzdělávání na Pedagogické fakultě UP v Olomouci. Pro svoji bakalářskou práci jsem si zvolila téma: „Životní styl současných Romů s akcentem na postavení romských žen“. Z tohoto důvodu se na Vás obracím s prosbou o vyplnění dotazníku. Dotazník je ***zcela anonymní*** a údaje budou použity pouze pro zpracování mé bakalářské práce.

Předem děkuji za Váš čas, který věnujete vyplnění mého dotazníku…

1) Vaše pohlaví:
   - Žena
   - Muž

2) Vaše věková kategorie:
   - 15 let a méně
   - 16 let – 25 let
   - 26 let – 35 let
   - 36 let – 45 let
   - 46 let – 60 let
   - 61 let a více

3) Vaše dosažené vzdělání:
   - Základní
   - Středoškolské s výučním listem
   - Středoškolské s maturitou
   - Vyšší odborné
   - Vysokoškolské

4) Vaše etnikum je:
   - Romské
   - Slovanské
   - Jiná možnost – (uveďte jaká):

5) Váš rodinný stav:
   - Svobodný/á
   - Ženatý / vdaná
   - Rozvedený/á
   - Ovdovělý/á

6) Žijete s:
   - Sám/a
   - S manželem/přítelem
   - S manželkou/přítelkyní
   - S manželem/přítelem a dětmi
   - S manželkou/přítelkyní a dětmi
   - Jiná možnost – (uveďte jaká):

7) Počet Vašich dětí je:
   - 0
   - 1
   - 2
   - 3
   - 4
   - 5
   - 6 a více

Otázky pro ženy:

8) Máte podíl na řízení domácnosti (můžete rozhodovat o důležitých rodinných záležitostech jako jsou např. koupě nového auta, výběr dovolené, nákup dražší elektroniky, výběr střední školy pro potomka apod.)?
   - Vždy
   - Někdy
   - Nikdy
   - Jiná možnost – (uveďte jaká):

9) Máte právo nakládat s rodinnými finančními prostředky?
   - Vždy
   - Někdy
   - Nikdy
   - Jiná možnost – (uveďte jaká):

10) Kdo má podle Vás ve Vaší domácnosti hlavní a poslední slovo?
   - Já
   - Manžel/ přítel
   - Oba máme stejné rozhodovací právo
   - Jiná možnost – (uveďte jaká):

11) Máte svůj volný čas, který věnujete opravdu jen sama sobě? (návštěva kadeřníka, nákup oblečení, čtení knihy, sport, relaxace …)
   - Často
   - Občas (1x za 3 měsíce)
   - Nikdy
   - Jiná možnost – (uveďte jaká):

12) Přispíváte vlastní částkou do rodinného rozpočtu?
   - Ano, pravidelně
   - Ne, nikdy
   - Příležitostně
   - Jiná možnost – (uveďte jaká):

Otázky pro muže:

13) Dáváte své ženě/přítelkyni prostor při řízení domácnosti (např. při rozhodování o důležitých rodinných záležitostech jako jsou např. koupě nového auta, výběr dovolené, nákup dražší elektroniky, výběr střední školy pro potomka apod.)?
    - Vždy
    - Někdy
    - Nikdy
    - Jiná možnost – (uveďte jaká):

14) Má Vaše žena/přítelkyně právo nakládat s rodinnými finančními prostředky?
    - Vždy
    - Někdy
    - Nikdy
    - Jiná možnost – (uveďte jaká):

15) Kdo má podle Vás ve Vaší domácnosti hlavní a poslední slovo?
    - Já
    - Manželka/ přítelkyně
    - Oba máme stejné rozhodovací právo
    - Jiná možnost – (uveďte jaká):

16) Má Vaše žena/přítelkyně svůj volný čas, který věnuje opravdu jen sama sobě? (návštěva kadeřníka, nákup oblečení, čtení knihy, sport, relaxace …)
    - Často
    - Občas (1x za 3 měsíce)
    - Nikdy
    - Jiná možnost – (uveďte jaká):

17) Přispívá Vaše žena/přítelkyně vlastní částkou do rodinného rozpočtu?
    - Ano, pravidelně
    - Ne, nikdy
    - Příležitostně
    - Jiná možnost – (uveďte jaká):